

Csendőrsors

Világos Gábor, a Belügyminisztérium politikai államtitkára holnap a magyar antifasiszta ellenállás kivégzett mártírjára, Kudar Lajos csendőr ezredesre és fogolytársaira emlékezik.

Antal Ferenc, a Magyar Nemzeti Ellenállási Szövetség ügyvezető titkára lapunkkal közölte, hogy *Varga Béla* prelátus, a szövetség tisztelbeli elnöke hívta fel a figyelmet Kudar személyére. Kérte a nemzeti szövetséget, hogy ezt a nagyszerű hazafit, aki a magyar ellenállási mozgalomban csendőrként vitt végbe hőstetteket, eme cselekedeteinek tükrében becsüljék meg. Kudar emlékét hallgatás övezte az elmúlt évtizedekben. Hiába akadályozta meg több száz baloldali, antifa-

sizta személy letartóztatását, nem lehetett nevét elismerően említeni, mert csendőr volt. Vele szemben is érvényesítették a csendőrségre kimondott kollektív megbélyegzést, és az sem számított, hogy embermentő tevékenységéért a nyilasok letartóztatták, majd a Gestapo emberei kivégezték. Kivégzésének 50. évfordulóján tisztelegnek az ő és a hozzá kapcsolódó Dallam fedőnevű ellenállási csoport mártírhalált halt tagjainak emléke előtt. A Magyar Nemzeti Ellenállási Szövetség

felvállalja Kudar Lajos múltbeli tevékenységét, ezért megalakította a Kudar Lajos Emlékbizottságot. Kezdeményezték a BM-nél, hogy emléktábla örökítse meg az ő és társai emlékét. Ennek leleplezésére 1995. március 19-én, a náci megszállás évfordulóján kerül sor a Budapest I. kerület Országház utca 28. szám alatti házban. Ez az épület volt a Horthy-rendszerben a belügyminisztérium épülete, majd később a Gestapo börtöne.

G. K. I.

01. 10.

Mártírrá lett Dallam

1992. 02. 17.

Kudar Lajos-emlékülés

Bizonyára számosan őrizték, tisztelték Kudar Lajos és kivégzett fogolytársai emlékét az 1945 óta elmúlt évtizedekben, de arra – valahogyan – nem került alkalom, hogy az időközben felnőtt nemzedékek is megismerjék a Dallam fedőnevű csoportot és vezetőjét, *Kudar Lajos* csendőr ezredesét, aki a *Faragó Gábor* altábornagy vezette fegyverszüneti delegáció. útjának biztosítását vállalta magára.

A csendőrökről vagy rosszat, vagy semmit nem hallhattunk negyven éven keresztül. Pedig hát... Kudar Lajos az 1944. október 15-i sikertelen kiugrási kísérlet után se szakított az ellenállási mozga-

lommal. Kapcsolatba lépett *Kovács Pállal*, az Egyesült Államok hadseregének főhadnagyával, akit a szövetségesek Róma felszabadulása után Magyarországon végzendő felderítő tevékenységgel, egy ellenállási csoport szervezésével bízta meg. Meg is alakult – Kudar Lajossal az élen – a Dallam, de nem volt hosszú életű. Arulás folytán – lehetséges, hogy ez valóban magyar átok? – december 5-én felderítették, s több tagját, és néhány velük együttműködő ellenállót letartóztattak, börtönbe vetették. December közepén átadták őket a Gestapónak, amely a csoport egyes tagjait január 15-én, másokat feb-

ruár 6-án, Kudar Lajost és Kovács Pált 26 társával együtt február 11-én kivégezte.

Emlékük, tevékenységük, a magyar ellenállás értelmezése a témája annak az emlékülésnek, amelyet március 19-én, délelőtt 11 órai kezdettel rendez a Hadtörténeti Intézet és Múzeum dísztermében a Magyar Ellenállási Szövetség és a Hadtörténeti Intézet.

Ezt megelőzően délelőtt 10 órakor, az ellenállás mártírja és fogolytársai tiszteletére elhelyezett emléktábla leleplezésére, koszorúzására hívja az érdeklődőket a Kudar Lajos emlékbizottság.

MAGYAR ELLENÁLLÁSI SZOVETSÉG



KUDAR LAJOS
(1895–1945)



MEGHÍVÓ

A BELÜGYMINISZTERIUM, A HONVÉDELMI MINISZTERIUM

ÉS A MAGYAR ELLENÁLLÁSI SZÖVETSÉG

TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

AZ 1945 JANUÁR–FEBRUÁRBAN GESTAPO ÁLTAL KIVÉGZETT

KUDAR LAJOS

csendőr ezredes
(posztumusz altábornagy)
– 1992 –

AZ ELLENÁLLÁS MÁRTÍRJA ÉS FOGOLYTÁRSAI

TISZTELETÉRE

A BUDAPEST I., ORSZÁGHÁZ UTCA 28. SZÁM ALATT

ELHELYEZETT EMLÉKTÁBLA

1992. MÁRCIUS 19-ÉN

10 ÓRAI KEZDETTEL TÖRTÉNŐ

LELEPLEZÉSÉRE ÉS MEGKOSZORÚZÁSÁRA

Budapest, 1992. február 11.

„KUDAR LAJOS”
emlékbizottság

A MAGYAR ELLENÁLLÁSI SZÖVETSÉG ÉS A HADTÖRTÉNETI
INTÉZET ÉS MÚZEUM 1992. MÁRCIUS 19-ÉN (CSÜTÖRTÖK)
DÉLELŐTT 11.00 ÓRAI KEZDETTEL

KUDAR LAJOS

EMLEKÜLÉST RENDEZ, MELYRE TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

Emlékülés programja:

11.00 Megnyitó: Dr. ZIMÁNYI TIBOR elnök

- Az ellenállás fogalmának értelmezése
M. KISS SÁNDOR
- Kudar Lajos élete, tevékenysége az ellenállásban
Dr. GAZSI JÓZSEF
- DALLAM ellenállási csoport megalakulása.
Kovács Pál amerikai főhadnagy szerepe a budapesti
ellenállásban
Dr. PAPP KÁROLY
- Egyházi személyek a nemzeti ellenállásban
Dr. SÁRKÓZI ZOLTÁN
- Francia ellenállók Magyarországon
MACSKÁSY PÁL

Felkért hozzászólók:

Dr. BENKŐ ZOLTÁN
Dr. KOROM MIHÁLY
Dr. ŐLVEDI IGNÁC
Dr. VITÁNYI IVÁN

11. Kudar Lajos

Válasz-zárszó:

Dr. RÁZSÓ GYULA
Dr. ZIMÁNYI TIBOR

14.00 Állófogadás

Emlékülés helye:

HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum II. em. Díszterme
Budapest I., Tóth Árpád sétány 40. (Múzeum bejárat)

A BELÜGYMINISZTERIUM, A HONVÉDELMI MINISZTERIUM

ÉS A MAGYAR NEMZETI ELLENÁLLÁSI SZÖVETSÉG

tisztelettel meghívja Önt

az 1945. január — februárban a GESTAPO által kivégzett
nemzeti ellenállási mozgalom mártírjainak emléktáblájánál,

1995. február 10-én 10 órakor tartandó koszorúzásra.

Helye: Budapest, I., Országház utca 28.

KUDAR LAJOS

csendőr ezredes

(posztumusz altábornagy)

AZ ELLENÁLLÁS MÁRTÍRJA ÉS FOGOLYTÁRSAI

ELFRIDA BAKALAS

BREM LUJZA

GENEVIEVE BRITSCHÉ

ANDRE DERRET

von HOMBURG főhadnagy

JÁNOSI ERNŐ

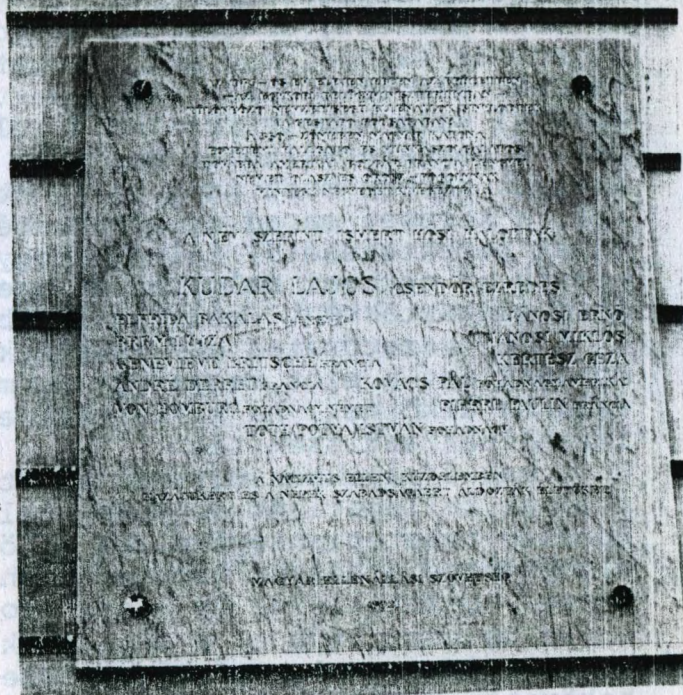
JÁNOSI MIKLÓS

KERTÉSZ GÉZA

KOVÁCS PÁL főhadnagy

PIERRE PAULIN

TÓTH (POTYA) ISTVÁN főhadnagy



VÁRTA ÉS NYELT ÉLLENKÉNT A SZÖVETSÉGET
A HATÁRRA KÜLDÖTTÉK ÉLLENKÉNT
MAGYAR NEMZETÜNKET KÖZELVÉNYEK ELLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT
A SZÖVETSÉGET ÉLLENKÉNT

A NEVE SZERINT ISMERT KÖZÖS MUNKÁK

KUDAR LAJOS CSENDŐREZREDES

- | | |
|-----------------|------------|
| ELTERIA BAKALAS | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |
| FRANZ ERNE | FRANZ ERNE |

A NEVEZÉS ELLENKÉNT ÉLLENKÉNT
ÉLLENKÉNT ÉS A NEVEZÉS ELLENKÉNT ÉLLENKÉNT

MAGYAR ÉLLENKÉNT ÉLLENKÉNT

KUDAR LAJOS
m.kir.csendőrezredes / 1895- 1945 /
emléktáblája
Budapesten, az Országház utca 28.szám alatt.
Állították: 1992.III.19.-én.

KUDAR LAJOS CSENDŐR EZREDES

ELFRIDA BAKALAS LENGYEL

BREM LUJZA

GENEVIEVE BRITSCHE FRANCIA

ANDRÉ DERRET FRANCIA

VON HOMBURG FŐHADNAGY, NÉMET

JÁNOSI ERNŐ

JÁNOSI MIKLÓS

KERTÉSZ GÉZA

KOVÁCS PÁL FŐHADNAGY, AMERIKAI

PIERRE PAULIN FRANCIA

TÓTH(POTYA) ISTVÁN FŐHADNAGY

A NÁCIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN
HAZÁJUKÉRT ÉS A NÉPEK SZABADSÁGÁÉRT ÁLDOZTÁK ÉLETÜKET.

MAGYAR ELLENÁLLÁSI SZÖVETSÉG

1992.

1992.04.02.
14.0.

Néhány kiegészítés Kudar Lajos életútja

Kudar Lajos csendőr ezredes életútjáról és kivégzéséről írt dr. Gazsi József hadtörténész igényes áttekintést a Magyar Nemzet 1992. március 18-i számában. Ezeket az adatokat – kutatásaim jelenlegi állásának megfelelően – kívánom néhány kiegészítéssel.

1945. május 15-én megjelent a magyar Belügyminisztérium (I. Országház utca 30.) épületében Kertész Gézáné, a „Lajhár” ragadványnévvel illetett labdarúgóedző özvegye, és hivatalos jegyzőkönyvben mondotta az alábbiakat:

A férjét 1944. december 5-én este 20 órakor – tanúkihallgatás céljából – négy nyilas pártszolgálatos elhurcolta. A Ferenc József laktanyába vitték, majd másnap a Hadik laktanyába szállították. Nyolc nap múlva adták át a Gestapónak. A Pestvidéki Törvényszéket a Parlament pincéje követte, ahonnan a BM Országház utcai épületébe került. 1945. február 6-án tarkólövessel végezte ki a Gestapo, Tóth István („Potya”) labdarúgóedzővel és több társával együtt. (Az előtte való napon ugyanilyen módon ért véget Jánosik Ernő és Miklós élete.)

Kudar „alezredes” (?) és Ko-

vács Pál kivégzése február 11-én volt.

A vallomástevő tájékozottsága szerint a kivégzettek – és többen a bebörtönzöttek közül is – a Kudar Lajos által szervezett ellenállási csoport tagjai voltak. Az állításait igazolni tudják – állította – Jánosik Béla, Togia, Holeccka Tibor (Jánosik Béla veje) budapesti lakosok, akik a belügyminisztériumi pincéből „kiásták” magukat és így megmenekültek. Végül tolmácsolta a hozzátartozók kérését az épület kertjében eltemettek exhumálására.

A belügyminiszter részére készült jelentés szerint: „... a főépület udvarán lévő és állítólag több százat kitevő emberhullát, amelyek alig voltak elföldelve, az egészségügyi követelményeknek megfelelően az I. kerületi tisztí főorvos szakvéleményének meghallgatása után – elföldeltem és térítés nélkül szerzett mésszel fertőtlenítettem...”

A napilapokban előzetesen közzétett időpont szerint az érintett épületben s környékén eltemetett halottak sírjainak feltárása 1946. március 26-án kezdődik meg. Az általam ismert iratok szerint négy itt nyugvó személy hozzátartozói

kaptak előzetes értesítést e szomorú eseményről: „Ha elkülönített újratemetésre lenne igényük, akkor lépjenek érintkezésbe a Székesfővárosi Temetkezési Intézet igazgatószolgálatával, mert az itt nyugvók ismét közös sírba fognak eltemettetni.” Az értesítettek között volt Kudar Lajosné is.

Az iratok szerint Kertész Gézáné kívül még két másik hozzátartozó jelentkezett: Radojchich Endre csendőr hadnagy édesanyja, aki fia holttestét Szegedre kívánta szállíttatni. Erős Jánosné, aki szintén a gyermeke, Erős János temetéséről kívánt intézkedni.

Az előbbieknél alapján is tisztázandó kutatási feladat lenne, hogy Kudar Lajos ezredes holttestének azonosítása miért nem történt meg. Annak ellenére, hogy fia elmondása szerint (Magyar Rádió, Vasárnap Újság, 1992. március 22-i adásában) özvegy édesanyja rendszeresen felkereste a vári sírok exhumálását férje földi maradványainak fellelése reményében.

A hősök és az áldozatok emlékének méltó megőrkítésének első feladata életútjuk s haláluk körülményeinek tüzetes feltárása, a második pedig sorsuk megismertetése a ma élő embertársainkkal.

Dr. Halabuk József
docens
Budapest

Eltűnt síremlék

Február 8-i számukban a magyar nemzeti ellenállás mártírjáról, Kudar Lajosról szóló megemlékezéshez kiegészítésként írom e sorokat. Kudar Lajos halálának pontos körülményei ma is tisztázatlanok. Bátran élt a helyzetéből adódó lehetőségekkel, és saját életét kockáztatva nagyon sok embertársa életét mentette meg. Ez juttatta őt a Gestapo börtönébe. Sok fogoly és hozzátartozói gondolhattak és gondolhatnak még ma is hálával reá. Az emberi hála – általában ritka – megnyilvánulásával találkoztam 1972 júniusában. Egy Borsod megyei kisközség szélén fekete márvány síremléket láttam, amelyen aranybetűs felirat olvasható: „Kudar Lajos csendőr ezredes”. Ke-

reszt helyett kehely volt a sírkövön. Akkor azt gondoltam, hogy ottani születésű személy sírja lehet. 1992-ben ismertem meg részletesebben Kudar Lajos történetét. Azóta kerestem a síremléket. A helyszín azóta megváltozott. Senki sem tud róla. Az, hogy ott lett volna Kudar Lajos eltemetve, nem valószínű. De hogy kezeleti síremléke ott volt, az tény.

Az emberi hála szép megnyilvánulásának tekintem ezt az esetet. Hogy Kudar Lajos csendőr ezredesnek huszonhét évvel eltűnése után mégiscsak volt síremléke Magyarországon.

Új M.O.
35.02.20.

Isépy Dezső
Budapest

Az ellenállási mozgalom lapjairól...

Ki volt Kudar ezredes?

Az ellenállás mártírja, Kudar Lajos csendőr ezredes emlékét kívánja őrizni az a bizottság, amely 1992. január 3-án alakult meg a Magyar Ellenállási Szövetség székházában. A meghívottak egyöntetűen azt állapították meg, hogy – sajnálatosan – szeszul sáfárkodunk nemzeti értékekkel: olyan emberekre, olyan tettekre borult feledés az elmúlt 40 esztendőben, akiknek ott a helye a magyar történelemben.

Közöttük van Kudar Lajos is. Az élete különösen fájó: szolgált egy rendszerben, amelyik tragédiába torkolt. Az egykori szövetségesek, a németek gyilkolták meg. De nem felejtették, nem ismerték el a kommunizmus sem: csendőrtiszti múltja miatt nem kaptak megbocsátást. Csütörtökön a 10. születésnapján rendeznek, s az országban u. 28. sz. alatt emléktáblát helyeznek el – A szerk.)

Ki volt ez az ember? Ki volt az a zsidó, akinek életét – mint széthullott darabjait – csak most kezdik összeszedni, feltárni a kutató történelemmel? Írott források alig vannak reá. A rendelkezésre álló dokumentumai elégtelenek a budai deportációnak, a történelmi irodalom is elegendően mostohán bánt vele, hogy a halála megannyi rejtélyt.

Kudar Lajos egy gyógyszerész volt. Az Arad és Temesvárral kötött kapcsolata miatt, ma Romániához tartozó Nagyváradban született. Apja az első világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogezredhez csatlakozott, s szinte gyermekfővel került bele a háború poklába. Valószínűleg tartalékos tiszti kiképzést kapott. Az orosz és a román frontokon harcolt, ahol nagy bátorságról és hősiességről tett tanúságot. Több hadi kitüntetésért érdemelt ki, köztük az 1. osztályú ezüst vitézségi érmet. Ezek alapján 1928-ban vitézségi díjjal tüntették ki.

A honvédségtől került át a csendőrség állományába, a beosztások és a munkahelyek egész sorát járta végig. Szegeden, Nagykátán szolgált, majd a BM-hez vezényelték. A ranglépcsőn gyorsan haladt előre. Már 1939-ben őrnagy, majd alezredes, ezredes. Keresztes-Fischer belügyminiszter 1941-ben a központi bizottság tagjává nevezte.

létrejött az Államvédelmi Központ (ÁVK) nevű szervezet: vezetője Ujszászy István tábornok, helyettese Kudar Lajos lett. Ujszászyt a németek 1944. március 19-e után letartóztatták, elhurcolták, helyére Kuthy László ezredes lépett, bár az ÁVK tényleges munkáját Kudar Lajos irányította.

Az ÁVK igyekezett megteremtetni annak a Horthy-, Kállay Miklós-, Keresztes-Fischer-féle politikának a



Alexandra Paraschiv
szobor terve

belső feltételeit, amely Hitler ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, s megteremtteni igyekezett – ha annak eljön az ideje – egy különbéke feltételeit. Ennek érdekében biztosítani kellett az ország békéjét, belső rendjét, nyugalomát mindenféle szélsőséges törekvések ellen. Ez a politika – fő tendenciáiban – náciellenes, Hitler-ellenes, szövetségesbarát politika volt; nem véletlen, hogy valamennyi vezető személy – köztük Kudar is – a németek foglya, illetve áldozata lett. (A Gestapo őrizetbe vette, s két hónapig őrizetben tartotta a BM IX. – szociális – osztálya vezetőjét, idős dr. Antall József miniszteri tanácsost is. Ő volt az ide menekült lengyel katonai és polgári személyek patrónusa: a németek legfőbb vádjá az volt ellene, hogy lehetővé tette sok ezer lengyel tiszt és katona Nyugatra történő szökését.)

1944 szeptemberére az ország

való szakításra, a fegyverszünet megkötésére. Ennek érdekében széleskörű politikai, katonai, diplomáciai intézkedések születtek, számos szakágazat – így az ÁVK is – konkrét feladatokat kapott. Kudar Lajos és közvetlen munkatársai, illetve segéd tisztjei, Nyerges Pál és Korondi Béla századosok készítették elő az 1944. szeptember 22-én útnak indított két delegációt, amelyek a fegyverszüneti feltételeket voltak hivatva kipuhatolni. A Nádai István vezérezredes vezette küldöttség Olaszországba repült, míg a báró Atzél Ede-féle misszió a frontvonalon át jutott el Moszkvába. Amikor pedig lehetőség nyílt arra, hogy a Szlovákiában harcoló szovjet partizánok útján – repülővel – hivatalos delegációt küldjünk a fegyverszünet megtárgyalására, Kudar ezredes dr. Török ügyvéd álnéven, inkognitóban – gróf Zichy Ladomér kíséretében – személyesen utazott Zólyombá, hogy ott ellenőrizze a biztonsági feltételeket, s előkészítse Horthy megbízottainak moszkvai útját. Ez a delegáció – a Faragho Gábor altábornagy vezette küldöttség – kötötte meg 1944. október 11-én az ún. ideiglenes fegyverszüneti egyezményt.

Ezeket a béketörekvéseket keresztelte az október 15-i nyilas puccs, a Szálasi-féle fasiszta hatalomátvitel. Kudar továbbra is a helyén maradt, mert beosztásában rendkívül sokat tehetett. Segítette az ellenállást, a politikai üldözötteket; több esetben eljutatta az ellenállási mozgalomhoz, illetve a demokratikus pártokhoz, a Magyar Front vezetőinek azon személyek névsorát, akiket a nyomozó szervek le akartak tartóztatni. Így sokszáz ember életét mentette meg. Kapcsolatot teremtett a Magyar Frontba tömörült öt politikai párttal, illetve azok vezetőivel, több szak szervezettel, a zsidótanáccsal, ifjúsági csoportokkal, németellenes személyekkel. Találkozott Kovács Pállal, az amerikai hadsereg főhadnagyával, aki Budapesten létrehozta a „Dallam” fedőnevű illegális csoportot.

A Gestapo, az SD és a magyar nyomozó szervek ekkor már figyelték Kudar és munkatársai tevékenységét. 1944. december 4-én elfogták Nyerges és Korondi századost, másnap pedig Kudar ezredest. Vallatások, fegyverek kihallgatások sora kö-

11-én a BM várbeli épületének pincéjébe, az ún. „pokolpincébe” került a 178 fogoly. Ez akkor a Gestapobörtön volt. Itt embertelen szenvedések vártak rájuk; a pokolpince börtönközösségének megszervezésében, az élet elemi feltételeinek biztosításában kimagasló érdemei voltak Kudar Lajos ezredesnek. Afféle fogolybizalmiként ő tárgyalt a németekkel, s azok láthatóan respektálták rangját, személyét.

Február elejére a foglyok létszáma felére csökkent. Voltak akiket elengedtek. A BM udvarán ugyanakkor szinte naponta voltak kivégzések. 1945. január 16-án 16 embert lőttek agyon. A betegeteket is sorra likvidálták. Február 5-én agyonlőtték a Jánosi fivéreket. Másnap a két ismert sportvezető, Kertész Géza és Tóth-Potya István halt mártírhalált. Buda felszabadulása előtt a német körözés napján, február 11-én agyonlőtték azt a 26 zsidó munkaszolgálatost, akik ott kiegészítő munkát végezve tanúi voltak gaztetteiknek. Kiszóltatták börtönükből Kovács Pál főhadnagyot és Kudar ezredest, ügyükben nem volt sem tárgyalás, sem ítélet: az első emeleti szobák egyikében agyonlőtték őket. Ez a tett minden jogot nélkülöző közönséges gyilkosság volt! Az ostrom után a halottakat a környékbeli lakosok szedték össze, temették el – ők is jeltelen sírba kerültek, a család soha nem múló bánatára.

Kudar Lajos élete szép példát ad a hűség, a hazaszeretetre, a katonai kötelesség teljesítésére és áldozatvállalásra. Ezt kívánta méltányolni a Magyar Köztársaság, amikor 1947-ben az ellenállásban kifejtett tevékenységéért – posztumusz – a Szabadság Érdemrend ezüst, egyben a legmagasabb fokozatával tüntette ki. De a „fordulat éve” után mindez semmivé lett. Azt rótták fel neki, hogy az erőszakos szervezetek keményen felléptek a kommunista szervezkedések ellen is. Így a Kudar családra nehéz napok jöttek: özvegye nyugdíját megvonták, vagyonukat elvették. Tas községbe kellett távozniuk. A gyermekek árvaházból jártak iskolába. Az ellenállási mozgalom történetének kutatása is sokáig elfeledkezett róla; elcsúszott az 1987-ben megjelentetett kislexikon méltatta nevét, tetteit. Embri kvalitásai az újkori magyar törté-

6 sorsa különösen fájó: szolgált egy rendszert, amelyik tragédiába torokolt. Az egykori szövetségesek, a németek gyilkolták meg. De nem fogadták, nem ismerték el a kommunisták sem: csendőrtiszti múltja miatt nem kapott megbocsátást. (Tiszteletére e héten, csütörtökön emlékünnepeket rendeznek, s az Országház u. 28. sz. alatt emléktáblát helyeznek el – A szerk.)

Ki volt ez az ember? Ki volt az a hazafi, akinek életét – mint széthullott mozaik darabjait – csak most kezdik összeszedni, feltámi a kutató történészek? Írott források alig vannak reá. A család dokumentumai elégték a budai ostrom során, a történeti irodalom is meglehetősen mostohán bánt vele, élete, halála megannyi rejtély.

Kudar Lajos egy gyógyszerész fia volt. Az Arad és Temesvár között fekvő, ma Romániához tartozó Vinga községben született. Apja az első világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogezredhez vonult be, s szinte gyermekfővel került bele a háború poklába. Valószínűleg tartalékos tiszti kiképzést kapott. Az orosz és a román frontokon harcolt, ahol nagy bátorságról és hősiességről tett tanúságot. Több hadi kitüntetés érdemelt ki, köztük az 1. és 2. osztályú ezüst vitézségi érmet. Ezek alapján 1928-ban vitézzé avatták.

A honvédségtől került át a csendőrség állományába, a beosztások és szolgálati helyek egész sorát járta végig. Szegeden, Nagykátán szolgált, majd a BM-hez vezényelték. A ranglistán gyorsan haladt előre. Már 1939-ben őrnagy, majd alezredes, ezredes. *Keresztes-Fischer* belügyminiszter korán felfigyelt személyére, s felelős beosztásokba teszi. 1941-ben a központi nyomozó parancsnokság előállítási osztályának vezetője, majd a nyomozó osztály törzsalosztályának parancsnoka. A legfelsőbb honvédelmi tanács instrukciói nyomán 1942 szeptemberében a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter közös rendeletével



Alexandra Paraschiv
szoborterve

belső feltételeit, amely Hitler ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, s megteremteti igyekezett – ha annak eljön az ideje – egy különbéké feltételeit. Ennek érdekében biztosítani kellett az ország békéjét, belső rendjét, nyugalmát mindenféle szélsőséges törekvések ellen. Ez a politika – fő tendenciában – náciellenes, Hitler-ellenes, szövetségesbarát politika volt; nem véletlen, hogy valamennyi vezető személy – köztük Kudar is – a németek foglya, illetve áldozata lett. (A Gestapo őrizetbe vette, s két hónapon át fogságban tartotta a BM IX. – szociális – osztálya vezetőjét, idős dr. *Antall* József miniszteri tanácsost is. Ő volt az ide menekült lengyel katonai és polgári személyek patrónusa: a németek legfőbb vádja az volt ellene, hogy lehetővé tette sok ezer lengyel tiszt és katona Nyugatra történő szökését.)

1944 szeptemberére az ország válaszut elé érkezett. Az ifj. Horthy vezette ún. „Kiugrási Iroda”, s a mögöttük álló „Magyar Függetlenségi Mozgalom” nevű szervezet – ennek Kudar is vezető személyisége volt – a haza megmentése érdekében elkezdettnek látta az időt a németekkel

redes vezette küldöttség Olaszországba repült, míg a báró *Atzél* Ede-féle misszió a frontvonalon át jutott el Moszkvába. Amikor pedig lehetőség nyílt arra, hogy a Szlovákiában harcoló szovjet partizánok útján – repülővel – hivatalos delegációt küldjünk a fegyverszünet megtárgyalására, Kudar ezredes dr. *Török* ügyvéd álnéven, inkognitóban – gróf *Zichy* Lodomér kíséretében – személyesen utazott Zólyomba, hogy ott ellenőrizze a biztonsági feltételeket, s előkészítse Horthy megbízottainak moszkvai útját. Ez a delegáció – a *Farago* Gábor altábornagy vezette küldöttség – kötötte meg 1944. október 11-én az ún. ideiglenes fegyverszüneti egyezményt.

Ezeket a béketörekvéseket keresztelte az október 15-i nyilas puccs, a Szálasi-féle fasiszta hatalomátvitel. Kudar továbbra is a helyén maradt, mert beosztásában rendkívül sokat tehetett. Segítette az ellenállást, a politikai üldözötteket; több esetben eljutatta az ellenállási mozgalomhoz, illetve a demokratikus pártokhoz, a Magyar Front vezetőinek azon személyek névsorát, akiket a nyomozó szervek le akartak tartóztatni. Így sokszáz ember életét mentette meg. Kapcsolatot teremtett a Magyar Frontba tömörült öt politikai párttal, illetve azok vezetőivel, több szakszervezettel, a zsidótanáccsal, ifjúsági csoportokkal, németellenes személyekkel. Találkozott *Kovács* Pállal, az amerikai hadsereg főhadnagyával, aki Budapesten létrehozta a „Dallam” fedőnevű illegális csoportot.

A Gestapo, az SD és a magyar nyomozó szervek ekkor már figyelték Kudar és munkatársai tevékenységét. 1944. december 4-én elfogták Nyerges és Korondi századost, másnap pedig Kudar ezredest. Vallatások, fárasztó kihallgatások sora következett. Megjárták a Fő utcai Gestapo-börtönt, ahonnan fogolytársaival együtt a Markó utcába vitték őket; innen szökött meg Korondi Béla. A következő stáció az Országház alagsora volt, ahonnan 1945. január

február elejére a logyok leviszta ma felére csökkent. Voltak akiket elengedtek. A BM udvarán ugyanakkor szinte naponta voltak kivégzések. 1945. január 16-án 16 embert lőttek agyon. A betegeket is sorra likvidálták. Február 5-én agyonlőtték a Jánosi fivéreket. Másnap a két ismert sportvezető, *Kertész Géza* és *Tóth-Potya* István halt mártírhalált. Buda felszabadulása előtt a néme körözés napján, február 11-én agyonlőtték azt a 26 zsidó munkaszolgálatost, akik ott kisegítő munkát végezve tanúi voltak gatteteinek. Kiszóltatták börtönükből *Kovács* Pál főhadnagyot és Kudar ezredest, ügyükben nem volt sem tárgyalás, sem ítélet: az első emeleti szobák egyikében agyonlőtték őket. Ez a tett minden jogot nélkülöző közönséges gyilkosság volt! Az ostrom után a halottakat a környékbeli lakosok szedték össze, temették el – ők is jeltelen sírba kerültek, a család soha nem múló bánatára.

Kudar Lajos élete szép példát ad a hűségre, a hazaszeretetre, a katonai kötelesség teljesítésére és áldozatvállalásra. Ezt kívánta méltányolni a Magyar Köztársaság, amikor 1947-ben az ellenállásban kifejtett tevékenységéért – posztumusz – a *Szabadság Érdemrend* ezüst, egyben a legmagasabb fokozatával tüntette ki. De a „fordulat éve” után mindez semmivé lett. Azt rótták fel neki, hogy az erőszakszervezetek keményen felléptek a kommunista szervezkedések ellen is. Így a Kudar családra nehéz napok jöttek: özvegye nyugdíját megvonták, vagyonukat elvették. *Tas* községbe kellett távozniuk. A gyermekek árvaházból jártak iskolába. Az ellenállási mozgalom történetének kutatása is sokáig elfeledkezett róla; elsőként az 1987-ben megjelentetett kislexikon méltatta nevét, tetteit. Emberi kvalitásai, az újkori magyar történelemben játszott kiemelkedő szerepe révén kívánatos lenne, hogy a közfigyelem, a tudományos kutatás újra foglalkozzon vele.

dr. *Gazsi* József
hadtörténész

Magyarország 1945. feb. 11.

Fol porladnak hamvaik?

Ötven éve történt, hogy a náci német megszállás idején Kudar Lajos csendőr ezredest (posztumusz altábornagy) több magyar és más nemzeti-ségű fogollyal együtt a Gestapo kivégezte. A mártírhaltalt halt harcosok a nemzeti ellenállási mozgalom tagjai voltak. Többen a Dallam fedőnevű csoporthoz tartoztak.

A fél évszázados tragikus eseményre emlékezve a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Nemzeti Ellenállási Szövetség tegnap délelőtt katonai tiszteletadás mellett koszorúzást tartott az Országház utca 28. szám alatti emléktáblánál.

Kudar Lajos a soknemzetiségű Temes megyei kisközségben, Vingán született, 1895. november 19-én. Gyermekfővel került az első világháború harcmegzejére. Tartalékos tisztként az orosz és a román frontokon harcolt, ahol kitűnt bátorságával és hősiességével. Többször kitüntették, 1928-ban pedig vitézzé avatták.

A háború után Keresztes Fischer belügyminiszter felfigyelt személyére és felelős beosztásba tette, majd 1941-ben a BM állományába került. 1942 szeptemberétől az Államvédelmi Központ helyettes



FOTÓ: BÁNKUTI ESZTER

Kudar Lajos több száz antifasiszta életét mentette meg

vezetője, később vezetője. Kudar Lajos és munkatársai szervezték meg a Faragó Gábor vezette fegyverszüneti delegáció útját. 1944. október 15. után kapcsolatot teremtett az ellenállási mozgalom kommunista és szociáldemokrata képviselőivel. Több száz antifasiszta személy letartóztatását akadályozta meg az ellenállási mozgalommal.

A Gestapo és a nyilas nyomozó szervek felfigyeltek tevékenységére. 1944. december 4-én két munkatársát, majd más-

nap magát a csendőr ezredest is elfogták. Először a Margit körüti honvéd fogház, majd a Fő utcai törvényszék, illetve a Parlament alagsorának foglyai voltak. 1945. január 11-én, 178 fogollyal együtt a BM várbeli épületének „pokolpincéibe”, a Gestapo börténebe került, ahol embertelen szenvedések vártak rájuk. Ide hozták a december 5-én felszámolt, legnagyobb létszámú nyugati, amerikai kezdeményezésre kiépült felderítő csoport, a Dallam-csoport tagjait is. (Vezetőjük Kovács Pál, az amerikai hadsereg főhadnagya volt.) A csoporthoz tartozott Tóth (Potya) István tartalékos főhadnagy is, a HM légügyi osztályának beosztottja, a Fradi labdarúgócsapatának hajdani híres csatára.

Január 15-én tizenhat főt végeztek ki közülük. Február 5-én Jánosi Ernővel és Jánosi Miklóssal végeztek. Február 6-án Kertész Géza és Tóth (Potya) István életét oltották ki. 1945. február 11-én, a fasiszták kitörési kísérlete előtt egy huszonhat fős csoportot, köztük Kovács Pált és Kudar Lajost végezték ki, minden tárgyalás és bírói ítélet nélkül. Az ostrom után a halottakat a környék lakói szedték össze és temették el. Ma már azt sem tudni, hogy hamvaik hol porladnak.

Györkei Jenő

„Ami ezután jött, maga volt a pokol...”

Beszélgetés Kudar Lajos mártírhálált halt csendőr ezredes fiával, ifj. Kudar Lajossal

Kudar Lajos csendőr ezredes, az ellenállás mártírja 1895. november 19-én született a Temes megyei Vingán. 1942–1944 között az Államvédelmi Központ (ÁVK) helyettes vezetője, majd a vezetője volt. Nevéhez fűződik az 1944 szeptemberében a Faraghó Gábor vezette fegyverszüneti delegáció útjának biztosítása. A Horthy-proklamáció elhangzása után kapcsolatot teremt az ellenállási mozgalom, a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt képviselőivel. Több száz baloldali, antifasiszta személy letartóztatását akadályozza meg. A nyilasok azonban felfedik tevékenységét és letartóztatják. Először a Margit körüti horvéd fogházban, a Pestvidéki Törvényszéken: Fő utcai börtönben, majd a Parlamentben tartják fogva. December közepén a nyilasok átadják a Gestapónak; 1945. január 11-én átszállítják Budára, az akkori Belügyminisztérium épületébe, majd – feltehetően – a Gestapo emberei február 11-én kivégzik.



– Úgy tudom, édesapját az exhumálás alkalmával nem találták meg...

– A várbeli exhumálás során keresték apámat, de nem találták meg. Van olyan „hírek”, miszerint kettesével-hármasával vitték a foglyokat kihallgatásra, és onnan nagyon kevesen kerültek ki élve. Mondhatnám így is: nekem temetetlen édesapám van!

– Mikor került sor édesapja és más mártírok emléktáblájának avatására a Várban, a BM volt épületének homlokzatán?

– Ezt az emléktáblát 1992-ben avatták fel, amelyet Varga Bélának – a Nemzetgyűlés utolsó szabadon választott elnökének – lehet köszönni, aki végleges hazatérésekor (már a repülőtéren nyilatkozatában) követelte, hogy édesapámnak emléket állítsanak. Tehát közel ötvenévi hallgatás után édesapám – Kudar Lajos – megkapta az erkölcsi elégtételt! Az emléktábla felavatásával egy időben – posztumusz – ezredesből altábornaggyá léptették elő.

Sári Katalin

– November elején Sárváron köszönt el tőlünk, majd visszajött Budapestre. Amikor anyám arról értesült – nem tudom, honnan, hogyan –, hogy Budapestre visszatérő édesapámat elfogták a nyilasok, kerülő úton visszaszöktünk az akkor már szinte ostromgyűrűvel teljesen körülrzárt fővárosba. Piliscsaba környékén tudtunk még bejönni, egyenesen a Fillér utcai lakásunkba mentünk.

Ami az ostrom befejezése után jött, az maga volt a pokol!... Mi lent, a Fillér utca 1.-ben laktunk, magasföldszinti lakásban. Az alattunk lévő fászpincéket alakítottuk át – nyitottuk össze – óvóhellyé; itt zsúfolódott össze 30-40 ember. Ott szült ikreket a szomszédunk, de miután nem tudta őket táplálni, a kisbabák egymás után meghaltak. Mert nem volt mit enni: szójabab és borsó volt – jobb híján!... Vízért nem lehetett kimenni, mert minden mozgó célpont-ra löttek! Így aztán hólét melegítettük fel az udvaron, abból lett vizünk. Igaz, volt kutunk, de nemigen mertünk inni

belőle! Amikor bejöttek az óvóhelyre az első orosz egységek – fehér köpenyt viseltek –, a „nagyobb hatás” kedvéért a plafonba lőttek, (németeket kerestek); mivel azonban nem találtak, hát továbbálltak. Aztán a következő orosz „társaság” végigrabolta a lakásokat. Miután valahol megtalálták szegény édesapám egyenruhás képét, fölgújtották a lakásunkat. (Apám ekkor már régen fogságban volt.) Az oroszok kihajtottak minket az utcára. A bátyámmal együtt a PAX Gyermekotthonba kerültünk, amelyet Sztehló Gábor vezetett. Az a gyerek, aki ide bejutott, az túlélte a háború megpróbáltatásait. Sztehló Gábornak és munkatársainak köszönhetően az úgynevezett Gaudiopolisban – Örömvárosban – biztonságban lehetünk, és tanulhattunk, amikor még a Dunántúlon januárban folytak a harcok. Kis „köztársaságot” hozhattunk létre, amelynek – koránál fogva – bátyám lett a „miniszterelnöke”.

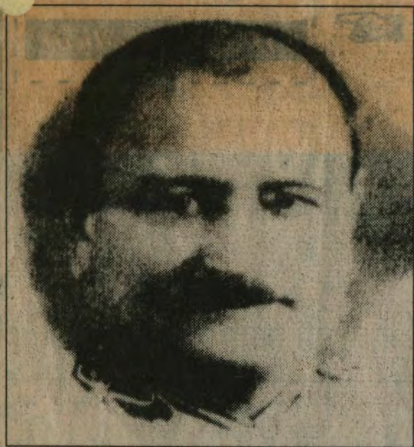
– Mikor tudták meg, hogy mi történt az édesapjával?

– Édesanyám 1945. február 12-én vagy 13-án tudta meg, hogy apámat kivégezték más nemzetiségű (lengyel, francia, német stb.) fogolytársaival együtt a Belügyminisztériumnak a Várban lévő akkori épületében.

A Tildy-kormánytól édesapám – posztumusz – a Magyar Szabadság Erdemrend ezüst fokozatát kapta meg, így édesanyámat és minket is nemzetgondozottnak nyilvánítottak. Ez annyit jelentett, hogy az özvegyek férjük fizetését kapták, az állam pedig gondoskodott taníttatásunkról. De ezt Rákosi Mátyás – úgy emlékszem – 1949-ben megszüntette: aláírásával olyan levelet kaptunk, amelynek tartalmát anyánk kívülről megtanította velem és a bátyámmal, majd – egyszerűen – elégette.

– Mi volt Rákosi levelében?

– „Férje tevékenysége nem meríti ki az ellenállás tényét.” Ez – gyakorlatilag – azzal járt, hogy megszüntették apám fizetésének folyósítását. A történeti hűség kedvéért megjegyzem: a 60-as években e Rákosi-határozatot semmisé nyilvánították.



– Ön kilencéves volt, amikor utoljára találkozott édesapjával, akit a Várban kivégeztek. Milyen emlékkép él önben róla?

– Nagyon jó humorú, kedves, határozott, céltudatos ember volt. Nagyon szerette a hazáját. Nálunk a hazaszereget nem szavakban, hanem tettekben nyilvánul meg! Édesapám egész tevékenységével, életével bizonyította, mennyire e nemzet fia, és mennyire gyűlölte azt a szövetséget, amelybe belékényszerültünk, amelynek eredményeképpen a II. világháborút a németek oldalán kellett végigcsinálnunk. Apám kemény ember volt, életemben egyszer láttam sírni.

– Ez mikor történt?

– A dátum rendkívül fontos: 1944. március 19-én! Könnyekkel a szemében jött haza. Nagyanyám megkérdezte: „Lajos! Az isten szerelmére, mi történt?” A mai napig emlékszem nagyanyám döbbsé tekintetére, amikor apám azt válaszolta: „Most veszett el Magyarországot!”

– Mikor látta utoljára édesapját?

B.L.1992.XLV.2.sz.15.o.

Vitéz Kudar Lajos cső.ezds.a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje, több világháborús és más kitüntetés tulajdonosa utoljára a B.M. Államvédelmi Központ helyettes vez-je volt.

Született Vinga /Temes vm./ 1895.11.19. A Csőséghez 1923.0601-én lépett és töltött be klf. szolg-i beosztásokat.

1944.09114-én a Kormányzó Ur megbizta, hogy utazzék Szlovákiába, gr.Zichy Ladomér birtokára, a Zolyom-i partizánok főhadiszállására. Parancsa volt, hogy szervezze meg Faragho Gábor altbgy,mső.fel., gr.Teleki Géza és Szentiványi Domokos rk. és meghat. min-ből álló fegyverszüneti bizottság utját Moszkvába.

Mikor ez kitudódott, 1944.12.01-én a Gestapo letartóztatta és 1945.02.11-én Budán a B.M. épületében kivégezték. Beosztottjait is a B.M. épületében kivégezték, dr Nyerges Pál és Korondy Béla szds-oka a német biztonsági Szolgálat letartóztatta le.

/P.Gy.1992.IV.27,+ /B.L.1992/1.st.41/A o./

14.o. A B.M., a H.M. a Magyar Ekkenállási Szövetség védnöksége alatt a "Kudar Lajos Emlékbizottság" meghívót bocsátott ki Kudar Lajos cső.ezds. /posztumusz altbgy 1992/ és társai tiszteletére 1992.03.19-én felavatandó emléktábla lelelezésére a Budapest I.ker. Országház utca 28.sz. alatt.

B.L.1965.XVIII.9-12.sz.40.o.

Vitéz Kudar Lajos ezdst az ostromlott Budapesten, 1944 karácsony körül a német Gestapo agyonverte. Néhai Horthy kormányzó- mint ismeretes- vitéz Kudar Lajos ezds-nek az ÁV.Közp.pk-ának adott utasítást, hogy vitéz Faragho Gábor altbgy-ot, az utolsó moszkvai kat-i attasét juttasson el a szlovák partizánokhoz, kik aztán Faragho altbgy-ot Moszkvába segítették a magyar fegyverszünetről való tárgyalás érdekében. A német Gestapo tudomást szerzett az eseménykeről és 3 cső.tisztet önkényesen elfogott, kik közül kettőt szabadságvasztésbüntetéssel, Kusar ezdst pedig halállal büntetett.

Hireink szerint Kudar azds-nek kapcsolata lett volna a hazaiBékepárttal, a földalatti kom.párttal is. A fenti eseménykről az akkori fel.nem tudott.

Kudar Lajos vitéz
alez.

1942.03.31.
/1915.évf./

B.M. Államvédelmi Központ vezető h.

1942.03.31. 1895.11.19. 1923.03.01. 1915.11-i

Szül.: Vinga /Temes vm./

2.honv.gy.e. Budapest

A kormányzó ut-ára megszervezte Faraghó altbgy. átjutását

1945.02.11. a B.M. épületében a Gestapo emberei megölték Moszkvába

1916. 2.gy.e. tart.zls.

1921.II.cső,ker. fhdy.

L. NYERGES PÁL CSŐ.SZS. LEVELET

A magyar antif.ell.áll. és part.mozg. Kislexikon.13.o.
Államvédelmi Központ.

Első vez-je Ujszászy István vörgy., a VKF/2 volt főnöke, az ő
1944.03.19-i letartóztatása után Kuthy László ezds. helyettese
Kudar Lajos cső.alez.

/Vinga, 1895.11.19.-Budapest, 1945.02.11.

Cső.alez. az ell.áll.mártirja.

Az ÁVK h.vez-je /1942-44/

1944.09. megszervezi a Faragó Gábor vezette fegyverszüneti dele-
gáció utjának biztosítását.

1944.10.15 után kapcsolatot teremt az ell.áll. mozgalom KP és
SzDB képviselőivel.

Több száz baloldli, antif. személy letartóztatását akadályozza
Ezek névsorát több alkalommal előre átadja Rosner Margitnakmeg.

és dr. Kováts Istvánnának, akik a listán szereplőket értesítik.
Tevékenységét a nyilasok felfedik és 1944.12.05.letartóztatják.

Előbb a Margit krt-i honv.fogházban, majd a Pestvidéki Törvény-
széken /Fő utcai börtön/, ill.a Parlamentben tartják fogva.

1944.01.11. átszállítják Budára, a BM épületébe.

1945.02.11. a Gestapo emberei kivégzik.

63.o. DALLAN CSOP. TAGJA.



2

I.

A koszorúzás programja

09.30 órától Koszorúzó személyek, meghívottak, résztvevők érkezése

09.45 óra Díszőrség felállítása

10.00 óra Himnusz

- A Himnusz elhangzása után a narrátor felkéri Dr. Világosi Gábort a Belügyminisztérium politikai államtitkárát, mondja el megemlékező beszédét. (kb. 10-15 perc)
- Az emlékbeszéd elhangzása után a narrátor szólítja a koszorúzó szervezeteket, személyeket, hogy helyezték el a kegyelet és megemlékezés virágait. A koszorúzás ideje alatt a zenekar koszorúzó zenét játszik.

Az utolsó koszorú elhelyezése után a narrátor szólítja a jelenlévőket, hogy helyezték el virágjaikat az emléktáblánál.

Az ünnepség a SZÓZAT elhangzásával ér véget.

E G Y C S A S Z A B A D

G A Z S I J Ö Z S E F

Emlékeznünk kell azok sorsára, szenvedéseire, akik a véskorszakban - 1944 végén, 1945 elején - az idegen megszálló hatalom ellen fegyvert fogtak, s bekapcsolódtak a Hitler-ellenes szabadságküzdelembe. A nemzet becsületét mentve igaz ügyet szolgáltak, hazafiakhoz méltóan cselekedtek. Sokuk tetteire sajnos az elmúlt 47 esztendőben feledés borult. Pedig olyan hősookról kell szólnunk, akiknek ott a helye a magyar történetében.

Közülük is kiemelkedik Kudar Lajos csendőr ezredes, aki egyénileg is példát adott hűségéből, hazaszeretetből, áldozatvállalásból. De nem volt kisebb azok fájdalma sem, akik tizenhatod vagy huszonegyedik magukkal álltak a kivégzőfalhoz, s még-nevük sem maradt ránk. Szólnunk kell Kudar bajtársairól, rabtársairól is, akiknek sorsa ugyancsak ott, a volt BM-ben teljesedett be. A Jánosiak, Tóth (Potya) István, Kertész Géza, Kovács Pál - az ameri-

kai hadsereg főhadnagya - és a többi mártír emléke is tiszteletet parancsol.

Kudar Lajosnak még a nevét is alig ismerik nálunk. Csak néhány történész, Vigh Károly, Korom Mihály professzor, a filmes Bokor Péter írt róla, főleg a Faragho-misszió kapcsán. Jómagam egy 1968-ban írt tanulmányomban, majd az ellenállási kislexikonban próbáltam megőrizni a nevét. Akkor, némi porhintéssel, csak „ezredes”-ként emlegettük, de nem szóltunk a fegyveres testületről, ahová hivatása kötötte.

Az ő sorsa különösen fájó. Szolgált egy rendszert, amely tragédiába torkollott. Kezdetül látta, hogy azt a háborút csakis elveszíthetjük. Egykori kollégái mondták ki rá a halált, s a volt szövetségeselek, a németek gyilkolták meg. De tettei 1945 után sem kaptak méltó elismerést: a kommunisták mindenkor csendőrtiszti múltját vetették ellene.

Ki volt Kudar Lajos, ez a bátor hazafi, akinek életét, tetteit csak most kezdik feltárni a történészek? Írott források alig vannak róla. Néha-néha felbukkan egy-egy hivatalos irat, rajta néhány sor megjegyzés, javaslat az ő aláírásával. Ellenállási tevékenységéről azonban szinte semmi sincs, hiszen ezt akkor mélyeséges titok övezte. Nem is annyira maga, hanem megbízói, a mögötte álló személyek mi-

att: Családi iratok, fényképek sem maradtak fenn, hiszen a Filler utca 1. szám alatti lakása teljesen kiegészült az ostrom során. Így aztán élete, halála megannyi rejtély, amit csak most kezdünk feltárni.

Kudar Lajos egy gyógyszerész fiaként az Arad és Temesvár között fekvő Vinga községben született. Apja az I. világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogezredhez vonult be, s szinte gyermekfajéval került a háború poklába. Sorozási évfolyama 1915 volt, ekkor még csak húszesztendő. Tiszti kiképzést kapott, majd az orosz és a román fronton harcolt. Személyes bátorságát és hősiességét többször bizonyítva több hadikitüntetést érdemelt ki, köztük az 1. és 2. osztályú ezüst vitézségi érme. Ezek alapján 1928-ban vitézzé avatták. De megkapta a Károly csapatkeresztet, a bronz katonai érdeméremet, az osztrák és bolgár háborús medált is. Tizenhárom kitüntetéssel 1944-ben egyike volt a csendőrség legjobban elismert tisztjeinek.

A SZÁZAK TANÁCSÁBAN

Az összeomlás és a forradalmak után - a rendteremtés szándékával - a nemzeti

hadseregben szolgált. 1919 júniusában a Prónay-század tagja volt. Főhadnagyi előléptetésére 1921. november 1-jén került sor. 1923. március 1-től került a csendőrség állományába.

A beosztások és szolgálati helyek egész sorát járja végig. Az esztergomi csendőriskolán (1926), majd Nagykátán kap beosztást. Később a szegedi 5. nyomozó alosztálynál lesz parancsnok-helyettes (1929-től 1934-ig vagy 1935-ig). 1936-ban már Budapesten van: a csendőrség nyomozó osztálya törzsalosztályának parancsnokhelyettese, majd 1939-től parancsnoka lesz. 1941-ben a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság előállítási osztályának vezetője, majd (1942-ben) az államrendészeti előadócsoporthoz parancsnok, immár őrnagyrangban.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter korán felfigyelt Kudar képességeire, s felelős beosztásokba teszi. 1942. július 10-én a BM-hez vezénylik szolgálattételre. Ekkor már alezredes (1942. március 1-jétől).

Ez idő tájt formálódott az a magas szintű állambiztonsági szervezet, amelynek feladata volt, hogy a „belső frontot az elkövetkező évek súlyos megpróbáltatásaiban biztosítsa”. A Legfelsőbb

Az egyetlen fennmaradt kép Kudar Lajosról

S E N D D S Ā G L

EGY CSENIT

Honvédelmi Tanács
12-én a BM
kezdte el HM és BM
közös rendelet
biztonsági sz
lamvédelmi
(AVK).
hogy...
honvé
mére
get
ir



EGY CSENDŐR A SZABADSÁGÉRT

Honvédelmi Tanács instrukciói nyomán 1942. július 12-én a BM épületében kezdte el tevékenységét a HM és BM minisztereinek közös rendeletével létrehozott legfelsőbb szintű állam-biztonsági szervezet, az Államvédelmi Központ (ÁVK). Feladata az volt, hogy „az állambiztonsági és honvédelmi érdekek védelmére irányuló tevékenységet egy síkon összefogja... irányítsa”. A szervezet kizárólag országos hatáskörű kérdésekkel, elvi, irányító munkával s nem gyakorlati nyomozásokkal foglalkozott.

Az ÁVK vezetője Újszászy István honvéd tábornok, helyettese Kudar Lajos lett. A tíz beosztott a honvédség, a rendőrség és a csendőrség állományából került ki. Az utóbbiak közül már itt említjük meg Nyerges Pál és Korondi Béla századosok nevét.

Újszászyt 1944. áprilisában a Gestapo letartóztatta. Helyére – májusban – Kuthy László ezredes lépett, aki viszont október 16-án került a németek fogságába. Kuthy azelőtt a Vezérkari Főnökség 2. osztályát (VKF/2) irányította, s egyben a szervezet harmadik olyan vezetője volt, aki elvesztette Hitler bizalmát. Az ÁVK-nál a folyamatos-ságot Kudar ezredes biztosította, aki a tényleges munkát addig és azután is irányította.

Az ÁVK a legmagasabb szinten tartotta kézben az ország belbiztonságát. Tanácsaival segítette a kormányzót, a „kiugrási irodát”, a miniszterelnököt, a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsot, a belügy- és hadügy-minisztereket. A politikacsinalás – és végrehajtás – nem lebecsülhető szerve volt, amely igyekezett megteremteni annak a Horthy-Kállay-Keresztes-Fischer-féle politikának a feltételeit, amely Hitler ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, kapcsolatot keresett a szövetségesekkel, s kereste a lehetőséget – ha majd annak eljön az ideje – a

fegyverszünethez, a különbékéhez. Ennek érdekében meg kellett őrizni az ország erőit, békéjét, belső rendjét, nyugalma mindenféle szélsőséges – bal- vagy jobboldali – törekvésekkel szemben.

1944 nyarán már formálódtak azok a pártok, társadalmi erők, amelyek a Magyar Frontba egyesülve egy leendő fordulat politikai bázisát adhatták volna. Az ÁVK-nak nagy szerepe volt abban is, hogy az alul és felül levő erők egymáshoz közeljenek. A kiszabadult Újszászy hozta létre például a Horthy-Tildy-Szakasits találkozót, ahol már a politikai fordulat utáni koalíciós kormány terve is felmerült. Az ÁVK tudtával – illetve hallgatólagos támogatásával – találkozók jöttek létre a kormányzó, a kiugrási iroda, Lázár Károly, valamint egyes ellenállási vezetők, illetve szervezetek között. Ennek során az ÁVK tisztjei saját, mit sem tudó szerveikkel is szembekerültek.

Kudar ezredes például akadályozta a nyomozó szervek munkáját a Magyar Front után, elterelte a vizsgálatot gr. Dessewffy Gyuláról, aki elrejtette Szakasits Árpádot és családját. Kudar – Nyerges, alias Novák századoson keresztül – kapcsolatban állt a kiugráson munkálkodó vezérkari tisztek csoportjával, Soós Gézával, Szent-Miklós Istvánnal, később Tartsay Vil móssal, a Felszabadító Bizottsággal. Kudar személyében is tagja volt a kormányzósághoz közel álló Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM) nevű szervezetnek, ahol bekerült az ún. „Százak tanácsa”-ba.

Felvázolva Kudar ismeretségi körét, baráti kapcsolatait, szolgálata konspiratív vonalait, megállapíthatjuk, hogy az csupa olyan emberből állt, aki egyetértett a kormányzó terveivel, a németekkel történő szakítással. A Kudar által képviselt politika – fő vonalaiban – náci- és Hitler-ellenes, szövetségesbarát politika volt. Nem véletlen, hogy valamennyi eddig emlegetett ve-

zető személy – a két Horthy, Kállay, Keresztes-Fischer, Újszászy, Kuthy, Szent-Miklós, Kudar és mások – a németek foglya, illetve áldozata lett.

A Gestapo őrizetbe vette id. dr. Antall Józsefet is, a BM szociális (= menekültügyi) osztályának vezetőjét, aki sok ezer lengyel nyugatra szökését segítette elő. Ennek során Antall dr. támaszkodhatott az ÁVK Hitler-ellenes érzelmű tisztjeire. Könyvében így ír erről: „A németek „letartóztatták az Államvédelmi Központ vezetőjét és ennek helyettesét... Ezek ellen az volt a vád (ami egyébként igaz is volt – G. J.), hogy a magyarországi lengyel ellenállási mozgalom futárait hamis magyar katonai okmányokkal látták el”. Itt Újszászyról és Kudarról van szó.

1944 szeptemberére az ország választút elé érkezett. A minisztertanács szeptember 8-i ülésén hangzottak el gr. Teleki Béla drámai szavai: „ezt a háborút a németek és velük együtt mi is elvesztettük”. És a jelenlévők közül már senki nem vonta kétségbe szavait.

FARAGHO ÚTJA

A kormányzó és köre, a kiugrási iroda érezve a történelmi lehetőséget, a társadalom nyugtalanságát, az ország megmentése érdekében elérkezettnek látta az időt a háborúból való kilépésre, a németekkel való szakításra, a fegyverszünet megkötésére. Ennek érdekében széles körű – bár nem elégséges – politikai, katonai diplomáciai intézkedések születtek. Számos szakágazat – a Vezérkar, az ÁVK, a Hadiakadémia – konkrét feladatokat kapott. Mindenekelőtt kapcsolatot kellett teremteni a szövetségesekkel, illetve az általuk tárgyaló félként megjelölt Szovjetunióval.

Sokirányú szervezőmunka eredményeként Kudar és munkatársai – Korondi és Nyerges századosok – készítettek elő annak a két delegációnak az útját,

Farago Gábor, a csendőrség országos főfelügyelője, a delegáció vezetője

amelyek 1944. szeptember 22-én indultak útnak a fegyverszünet lehetőségeinek kipróbálására. A Náday István vezérezredes vezette delegáció – benne Soós Géza és Howie brit alezredes – Olaszországba repült, míg a br. Atzél Ede vezette küldöttség a frontvonalon át Moszkvába tartott.

De nem mellőzhetünk olyan „apró” részleteket sem, hogy Howie alezredes a Gestapo orra előtt mintegy 8-10 napon át Kudar rejtette el saját balatonfenyvesi nyaralójában, Nyerges százados pedig a testőrlaktanya ablaka alatt őrködött, míg a brit tiszt ott talált menedéket. Az Atzél-féle miszsió előkészítésében is benne volt az ÁVK. Csak egyetlen példa: a küldöttség Újszászy tábornok gépkocsiján ment le az 1. hadsereghez. Az ÁVK feladata ilyenkor az útvonal és a személyek konspirálása, a szükséges fedező okmányok biztosítása volt.

Korom Mihály professzor kutatásai tárták fel részleteiben az 1944. szeptember 28-án Farago altbgy. vezetésével Moszkvába indított fegyverszüneti delegáció útjának körülményeit; ő tisztázta az ötletadó, a kapcsolatot megteremtő gr. Teleki Béla, gr. Zicsy Ladomér, br. Bánffy Dániel, gr. Forgách Antal szerepét és az ún. „Makarov-levélet”.

Szeptember végén biztató lehetőség adódott arra, hogy Horthy megbízottjai Besztercebányán át eljussanak a szovjet fővárosba. A kormányzó 1944. szeptember 24-én hozta meg döntését egy fegyverszüneti bizottság kiküldéséről.

A tanácskozáson felmerült, hogy ellenőrizni kell a helyzetet, ezért Zichy egy megbízható emberrel térjen vissza a helyszínre, s ott nézzenek utána a dolgoknak.

Siket István, Kudar sófőrfje, aki Faragoékat is vitte

KOVÁTS ISTVÁNNÉ



A választás Kudar ezredesre esett. Zichy így ír erről: „Kudar Lajost, aki az ÁVK vezetője volt, legfelsőbb parancsra megbízták, hogy a magyar-szovjet fegyverszüneti tárgyalásokba közvetlenül bekapcsolódjék.”

Megfelelő titkos előkészületek után szeptember 25-én indult el Zichy, Forgách és Kudar a kormányzó menyének – milyen fintora a történelemnek! – Hitlertől ajándékba kapott gépkocsiján, hogy előkészítsék a delegáció átjutását. Zichy, a földbirtokos, hivatalos ügyeit intézendőn vitte magával dr. Török ügyvédet – alias Kudar Lajost.

Az út során Kudar és társai titkon kétszer lépték át a határt. Gácsról Zólyomba utaztak. Kudar ott felvette a kapcsolatot a szovjet megbízottakkal, megállapodott a magyar tárgyalóküldöttség fogadásáról, továbbjuttatásáról. Ezen túl – Zichy idézem – „megállapodást tárgyalt le, hogy... a fővárostól kb. 90 km-re... megbízható emberekből fegyveres csapatot állít fel, akik az orosz parancsnokság alatt álló csehszlovák partizáncsoportokkal karöltve a fegyverszünet megkötése pillanatában a szükséghez képest azonnal felhasználhatók lettek volna a németek lefegyverzésére”.

A tárgyalások lefolytatása után Kudar nyomban visszatért Budapestre, s küldetése minden mozzanatáról beszámolt Horthynak. A kormányzó a küldöttség „Moszkvába való kiutazását Kudar ezredes előterjesztése alapján elfogadta”. – ezt megint csak Zichy írja. Kudar mondta ki tehát az áment egy olyan kérdésben, ahol egy hivatalos delegáció illegitim útja volt a tét, mely megnyithatta az ország háborúból való kiválását, megrövidíthette emberek millióinak szenvedéseit.

Ismeretes, hogy a Faragho Gábor vezette delegáció szeptember 28-án indult el Budapestről. A három gépkocsi egyikén Kudar segéd-tisztjei, bizalmas emberei, Nyerges Pál és Korondi Béla utaztak, akik a misszióhoz szükséges iratokat – így

talán Horthy Sztálinhoz írott levelét is – vitték magukkal. Ők később fegyveresen biztosították a delegáció határon való átjutását. A fegyverszüneti küldöttség október 1-jén sikeresen megérkezett Moszkvába, ahol 11-én aláírták az előzetes fegyverszüneti megállapodást. Kezdték felderíteni a béke halvány reménye.

Kudarnak a magyar békekísérletben játszott szerepe fontos tett volt. Ezzel nemcsak életútja csúcspontját érte el, de egyben beírta nevét a magyar történelembe is. Tette mindezt úgyszólván a Gestapo orra előtt, akitől aligha várhatóan pardont, ha kiderül a fegyvertársak „elárulásának” szándéka, az ellenséggel való kapcsolatteremtés ténye. Ő és munkatársai még csak azt sem mondhatták volna, hogy parancsot hajtottak végre, hiszen annak végrehajtását meg kellett volna tagadniuk, ha az a katonai BTK-ba ütközik. Márpedig amit tettek, az a náci szemében árulás volt, kapcsolatfelvétel az ellenséggel, s ezért viselniük kellett annak minden ódiáját.

Kudar történelmi szerepét méltatva hadd idézzem itt a leginkább érintettek nyilatkozatait. Faragho Gábor, a delegáció vezetője: „Kudar Lajos önfeláldozó és bátor kiállása nélkül a fegyverszüneti bizottságnak a határon való áttevése aligha sikerült volna. Az előkészítés gondossága tette lehetővé, hogy a Magyarország részére oly fontos előzetes fegyverszüneti egyezmény Moszkvában 1944. október 11-én aláírható volt.” Szent-Iványi Domokos, a delegáció tagja: „Kudar ezredes... mint a náciellenes magyar mozgalmak egyik fő mozgótagja a magyar nemzetnek a legnagyobb szolgálatot tette.” Zichy gróf: „Kudar... személyes kiállásával és felelősségének legteltesebb vállalásával tette lehetővé, a legszigorúbb német ellenőrzés dacára, állandó életveszélyben, a magyar-orosz fegyverszünet létrejöttét.”

Ezeket a béketörökvéseket hiúsította meg az októ-

ber 15-i nyilas hatalomátvétellel. A német tankok segítségével uralomra jutó Szálasi-rendszer a magyar nép történelmének legsötétebb korszakát, a totális fasiszta rémuralom időszakát jelenti. A Gestapo, a politikai rendőrség s az 1944. november 1-jén létrejött Nemzeti Számonkérő Szervezet kiterjedt nyomozást kezdett a Horthy-féle kiugrás körülményeinek vizsgálatára. Ennek során számos részletkérdést sikerült tisztáznunk. A kép azonban csak később állt össze, amikor sor került az október 15-i eseményekben szerepet játszó katonák és politikusok vallatására.

LETARTÓZTATÁSOKAT „FOGANATOSÍT”

Oktober 15-e után Kudar ezredes továbbra is a helyén maradt. Az ellenállásban részt vevő barátai tanácsára döntött így. „Csak úgy tudok segíteni, ha bizalmat keltek magam iránt” – mondta az egyik ismerősének. A katonai ellenállás egyik vezető tisztje, Tóth István szerint Kudar azért maradt meg korábbi beosztásában, „mert ez sokkal több lehetőséget adott a segítségre, mintha illegalitásban bujkált volna”.

Mindenekelőtt azokat a szálakat igyekezett összekuszálni, a szereplőket elbújtatni, akik és amelyek a fegyverszüneti delegációval álltak kapcsolatban. Iratokkal látta el, majd bujdosásában is segítette gr. Forgách Antalt, akit a Gestapo később mégis elfogott, s a spiritus rectorral, br. Bánffy Dániellel együtt őrzött a Fő utcai börtönben. Amikor pedig Vörös János vezérezredes, vezérkari főnök letartóztatásáról kellett intézkednie, segéd-tisztjét, Korondi Béla századost küldte le Balatonfüredre, Vörös nyaralójába. Korondi ott elmondta Vörös János fiának, Vörös Tibornak, hogy esze ágában sincs letartóztatni édesapját, sőt elő akarja segíteni menekülését.

A történelmi források között tallózva megpróbáltam

Az úgynevezett Makarov-levelél

Teleki Géza, A Faragho-delegáció tagja

felkutatni Kudar Lajos tevékenységét, szerepét az ellenállásban 1944 őszén és télen. Ha nem is közvetlenül, de a két segéd-tisztjén keresztül kapcsolatban állt a mozgalommal. Az ott tevékenykedők részére igazolványokat, hamis nyílt parancsokat juttatott, tanácsokat adott a konspirációs munkához, ötleteket a cselekvéshez. Így ígérte meg pl. a „Dallam” csoportnak, hogy nyolc órával előbb közli a Duna-hidak tervezett fölrobbantását. Tudott a Felszabadító Bizottságról, sőt sejtette a rájuk leselkedő veszélyeket is, ezért óvta a „Dallam” csoportot, hogy szervezeten ne olvadjanak össze azzal. Mindezeket segéd-tisztje, Nyerges százas, alias Novák doktor tanácsolta, aki egyben összekötő volt Tartsayék felé is.

Külön is szólni kell az ÁVK tisztjei, Kudar-, Nyerges- és a Kovács Pál-féle, amerikai indítatású csoport, az ún. „Dallam” csoport kapcsolatáról, az együttműködésen túl már csak annak okán is, mert rabsorsuk és pusztulásuk is olyan tragikusan összefonódott. Én csupán egyetlen kérdéssel szeretnék foglalkozni: volt-e közvetlen kapcsolat Kudar és Kovács főhadnagy között? Anélkül, hogy igényt tartanék a vég-ső ítéletre, hadd idézzem János Béla 1945. augusztus 26-án kelt, a Hadtörténelmi Levéltárban fellelhető nyilatkozatát: „Dr. Novák összehozta Kovácsot a vértanúhalált halt Kudar ezredessel, majd Tartsai Vilmos-sal is volt megbeszélésük.”

Eddig még senki nem kutatatta a Görgey ellenállási zászlóalj szervező Mikó Zoltán százados és Kudar

Tóth-Potya István sportvezető, akit a nyilasok kiégeztek

A Görgey-zászlóalj egyik szervezője, Mikó Zoltán százados

kapcsolatát. Ez arra az időszakra nyúlik vissza, amikor mindketten a kiugrás előkészítésén munkálkodtak: Mikó a vezérkari tisztek csoportjában, Kudar a maga posztján. Tény, hogy ismerték egymást, teljes volt közöttük a bizalom, sőt hivatalos vonalon még valamivel több is lehetett, amit nem tudunk. Szent-Iványi jegyzi fel: „A katonai csoport tagjaival és az ÁVK-val az állandó szoros kapcsolat és kölcsönös tájékoztatás megvolt.”

Juhász István csendőrnnyomozó így vallott később a rendőrségi kihallgatása során. Október 15-e után kereste fel Kudart, aki „leverten elmondta, hogy milyen szépen előkészítették mindent, de csak elméletben, mert a gyakorlatban nem teljesülhetett”. Majd korábbi törekvései teljes kudarcát látva rezignáltan így folytatta: „katonák vagyunk, s amit parancsolnak, teljesíteniünk kell. Harcolnunk kell az oroszok ellen, amíg meghalunk, vagy esetleg angol fogságba jutunk.” Ugyanakkor bemutató Mikó századosnak, hogy annak parancsát, kívánságát minden esetben teljesítsem.

Juhász elmondta még, hogy a nyilas időszakban csak azért szolgált tovább, hogy Kudarnak és Mikónak a hatáskörükből kikérült Számonkérő Szervezetről híreket hozzon, valamint „ugyanezen uraknak a kívánságára illegalitásban élő demokratikus pártvezetők-höz és KP vezetők-höz keressenem az összeköttetést”. Itt a Rajk-Somogyi Miklós-féle kapcsolatra utal.

A Felszabadító Bizottság katonai vezérkara lebukásakor a csendőrnnyomozók Mikó Zoltán oda fűződő kapcsolatait is felfedték. A letartóztatást csak úgy kerülhette el, hogy Kudar kiállt mellette, s összekeverte a nyomozás szálait, s azt mondta, hogy Mikó az ő megbízásából került oda. A gyanú azonban továbbra is rajta maradt.

Október 15-e után Kudar ezredes az ellenállás tevékeny résztvevője volt. A ma-

ga sajátos területén tette, amit tehetett. Látva az ellenállás szétzilálódását, a nagyarányú lebukásokat, bizalmas parancsot adott a Gestapónak dolgozó ügynökök felderítésére. Kudar a nyilas uralommal, a fasiszta terrorral soha, a legkisebb mértékben sem azonosult. A veszített ügyet látva, ott segített, ahol tudott. Foglyokat engedett el, köztük lengyeleket, valószínűleg a londoni futárvonat tagjait. Kapcsolatot teremtett – többnyire áttételesen – a Magyar Front politikai pártjaival, vezetőivel, több szakszervezettel, a Zsidótanáccsal, ifjúsági csoportokkal, antifasiszta személyekkel.

Tevékenységének egyik ragyogó szakasza az emberrek mentéséhez, a humanitárius tevékenységhez kapcsolódik. Az adott helyzetben már csak itt tehetette a bölcs szavak, úgy azok rá is igazak: Aki egy emberéletet megment, az az egész emberiséget menti meg.

A történet önmagában is érdekes. 1944 véstérhes telen a BM-ben a nyilas befolyás alá került közbiztonsági szervek terjedelmes listákat állítottak össze rendszerük ellenfeleiről. A néhány fennmaradt, ismert név alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy ezeken nem az ellenállás, a baloldali emberei – hiszen azok akkor már réggen illegalitásban éltek –, hanem a Horthy-rendszer exponensei, a liberális és konzervatív körök tagjai szerepeltek.

A listák a BM-ben, s talán a Számonkérőnél készültek. Ezek a névsorok átmentek Vajna Gábor belügyminiszter, illetve Ládai államtitkár irodájában, majd pedig Kudar kapta meg, hogy a letartóztatásokat „foganatosítsa”. Kudarnak volt két jó barátja, segítőtje, harcostársa, Rosner Margit és Kováts Istvánné. Utóbbi ifj. Horthy mutatta be neki, mint akire mindig számíthat. Rosner Margit a belügyminiszter Jaross, majd Vajna, illetve Ládai államtitkár titkárnője volt. E minőségében kezébe kerültek a

letartóztatandó személyek listái, amelyeket – Kudar instrukciói szerint – Kovátsnéhoz továbbított. Kudar – egy nappal előbb – ugyancsak Kovátsnéhoz juttatta el azok névsorát, akiket a csendőrnnyomozóknak kellett bevinniük. Kovátsné így emlékezik: „Otthon olvastam a listán szereplő neveket. 50 név volt felsorolva. Elrendeztem utcák szerint és elindultam... Éjjel 12 órára mindegyiket értesítettem.”

MIKOR VITTÉK EL?

Három listáról bizonyosan tudunk. A „Szabad Szó” című lap egyik, 1946-os, Kudar tetteit méltató cikke szerint ily módon legalább 650 embert mentett meg a deportálástól. Lehetséges, hogy az említettek túl további katonai, polgári és csendőri segítői is voltak. Bondor Vilmos főhadnagy azt vallja, hogy Kudar Mikó Zoltán századosnak is átadta a letartóztatandók névsorát, illetve közölte, hogy az elfogottakat hová vitték.

Sokak mellett ily módon menekült meg dr. Csordás Elemér, Morvay Endre alpolgármester; Ambrózy Gyula kabinetirodai főnök, az MSZDP országgyűlési képviselői és pártvezetői. Erről Szakasits Antal így nyilatkozott: „A nyilas listán lévő összes szociáldemokratákat rajtam keresztül értesítettük dr. Kováts István egyetemi tanár felesége, hogy meneküljenek el az elfogás elől. Én és bátyám, Szakasits Árpád azonnal értesítettük őket, s így sikerült a nyilasok elől valamennyiüknek elrejtőzniük.”

Kudar arra is gondolt, hogy mentse a magyar kultúra és irodalom neves személyiségeit a zaklatás, letartóztatás, a nyugatra kényszerítés, netán a behívás elől. Kuti József balatonakaratyi tiszteletes mondta el nekem, évekkel ezelőtt, hogy jó barátját, Kodolányi János író Kudar megbízottja személyesen vitte le a Balaton melletti községbe,

amikor „a németek veszélyeztették őt”. Megérkezve Akarattyára a nagyhatalmú csendőrtiszt a helyi őrs parancsnokát hívatta, gondjaira bízva a jeles íróval azzal, hogy személyesen felel a biztonságáért.

Az 1944. november 1-jével létrejött Nemzeti Számonkérő Szervezet – vezetője Orendy Norbert ezredes – katonai és politikai ügyekben nyomozó, itélő és végrehajtó szervezet volt. A BM szervezeti keretei között jött létre, s egyedül a miniszternek, Vajna Gábornak volt alárendelve. Tehát önálló életet élt, kikerült Kudar hatóköréből. Ezt egyébként a Számonkérő által elkövetett gaztettek miatt sem árt kiemelni. Hatalmas olyan nagy volt, hogy még a Gestapo feje fölött is átnyúlt, minisztereket, tábornokokat fogatott le, ellenőrizte múltjukat, jelenüket. Kudar befolyásának csökkenését mutatja, hogy közvetítők útján próbálkozott meg tudni, hogy milyen ügyek vannak a Számonkérőnél, kiket tartóztattak le, s mi lett a további sorsuk.

Ez a félelmetes szervezet volt az, amely felfigyelt arra, hogy a letartóztatásokat foganatosító emberei rendre kudarcot vallanak: a hosszú listákról jó ha egy-két ember került hurokra. A katasztrófát mégis egy fatális véletlen indította el. Kovátsné egy nap értesítette Payr Hugó képviselőt, hogy vigyázzon, le fogják tartóztatni, az pedig, ahelyett hogy menekült volna, egy jobboldali barátjához fordult: szóljon már Kovarc Emilnek, a totális mozgósítás miniszterének, hogy „vegyék le nevét a listáról”.

Kovarc felhívta Ládai államtitkárt, s mindketten elcsodálkoztak, hogy kívüllők honnan tudhatnak a listáról. A gyanú nyomban Kudarra terelődött. De ez nem volt elég, bizonyosság akartak. Kelepcét állítottak. A következő két névsor egyikét másnak adták, aki az ott szereplőket mind le is fogta, Kudar embere viszont csak egyet-kettőt. Ekkor „álltak rá”, kezdték el Kudar figyelését.

A dolgokat visszafelé pörgetve jutottak el az ÁVK ellenállóhoz.

Kudar ezredes tapasztalt konspirátor volt. Aki egy életen át a csendőrmesterséget gyakorolta, hogyne vette volna észre, hogy figyelik. Tudta, hogy veszély fenyegeti, ezért mindenekelőtt a családját kívánta biztonságba helyezni. Feleségét és két gyermekét gépkocsival Sárvarra menekítette. Fiai ekkor látták utoljára. Ő maga pedig visszatért Budapestre. Barátai már előkészítették rejtekhelyét. Úgy volt, hogy december 3-án, vasárnap, a Lőrinc pap terén lévő jezsuita rendházba megy, papí ruhába öltözik, s ott várja ki a helyzet alakulását. A megbeszélte időre nem ment, csak üzenetet hagyott, hogy 6-ra, szerdára várják. De erre már nem került sor. A dolgok váratlan fordulatot vettek.

December elején szörnyű katasztrófasorozat kezdődött. 4-én, hétfőn elfogták Nyerges és Korondi századost, 5-én, kedden egy feljelentés nyomán letartóztatták Kovács Pált, az amerikai hadsereg főhadnagyát. Ugyancsak 5-én vették őrizetbe Kudar ezredesét is. 6-án elfogták a Kovács-csoport, azaz a „Dallam” maradék embereit, összesen 47 főt.

A történész adatok iránti tisztelete mondatja velem, hogy ezen esetben – amikor a dátumoknak logikai következménye lehet – lehetséges egy másik időpont is. Nyerges Pál 1981. március 9-i levelében már 5-ét adja meg Kudar, Korondi és Nyerges letartóztatási dátumául. Sőt egy újabb helyen, 1982. szeptember 30-i levele Kudar letartóztatását az övéiktől korábbra teszi. „Előbb Kudart, majd a következő napon minket tartóztatott le a Gestapo a Belügyminisztériumban” – írja.

Kovács Istvánné, aki e napokban kapcsolatban állt Kudarral, egy keddi napot jelöl meg. Ez pedig december 5-e volt.

A vitatott dátum tehát 4-5. közé szorítható. Bizonyosságot csak akkor nyerhetünk, ha valamilyen korabe-

li forrás előkerül. A magam részéről a december 5-ét fogadnám el, hiszen 3-án, vasárnap nem jelent meg a találkozó, hétfőn pedig szerdára adta meg az új találkozó idejét, de ott már hiába várták. Marad 5-e, egy keddi nap, amikor a kopók utolérték.

De a szomorú sornak ezzel még nincs vége. Elfogták a listák továbbadóját, Rosner Margitot is. Őt fölítették egy Sopronkőhidára tartó vasúti szerelvényre. Lehet, hogy koncentrációs táborba vitték. Semmi nyomát nem leljük.

Mikor Kudarék bekerültek, ekkor már a Fő utca foglya volt a fegyverszüneti missziót tanácsoló br. Bánffy Dániel, majd harmadmagával bekerült a pécsi földbirtokos, Forgách Antal is.

A letartóztatások időrendjének tisztázása már csak azért sem elhanyagolható, mert voltak olyan nézetek, hogy a Kovács-csoport és Kudarék lebukása között ok-okozati összefüggés van, s netán az előbb elfogottakat felelősség terhelné a későbbiek sorsáért. Ma már teljes bizonyossággal kijelenthetjük, hogy a véletlen időbeli egybeesés túl a két ügy között akkor és ott semmiféle összefüggés nem volt. Más-más szervezet végezte az elfogásokat, más és más indokkal, azaz két különálló ügyben történtek a letartóztatások. Eleinte az elfogottak is különböző helyeken raboskodtak. A két vizsgálatot később sem kapcsolták össze. Sorsuk azonban a Fő utcai Gestapo-börtönben mégis találkozott, s innen adódhat a látszat.

„MINDEN NAP MEGKÍNOZTÁK ŐKET”

Kudarék letartóztatása nem kis mértékben megbolygatta az ellenállás még meglévő csoportjait. Egyik védence, a „Gyalakúti” néven ismert Soós Géza december 9-én repült el Bariba, egy Pápáról ellopott német felségjelű géppel, Jean Bentinck hol-

land főhadnagy és Hadnagy Domokos őrnagy társaságában, valamint a gép négyfős személyzetével. Fontos hianyagot vittek magukkal. Mikó Zoltán is veszélyeztetve érezte szervezkedésüket. Megbízta Juhász István csendőrnagyot, hogy próbáljon érdeklődni Kudar, Nyerges és Korondi felől. A válasz, amit hozott, kétes értékű volt: „valami lengyel ügy miatt tartóztaták le” őket.

Csohány Endre szerint „Kudar ezredes inkább a halált választotta, mintsem kimondja Mikó Zoltán nevét, mert ezzel elárulta volna nemcsak a Görgey-zászlóalj, hanem az ellenállásnak még megmaradt működőképes polgári és katonai szervezeteit”. Való igaz, hogy az elfogottak tartották magukat, és semmi nyoma nincs annak, hogy utánuk korábbi kapcsolataik közül bárkit is letartóztattak volna.

Ma már tudjuk, hogy Kudarékát a Gestapo vette őrizetbe, Vajna Gábor hozzájárulásával, s végig a németek rabágában voltak. Egyenesen a Fő utcába vitték őket. Az ügy politikai természetű volt. Nem lehet véletlen, hogy a későbbiekben Gottstein őrnagy, a Gestapo politikai osztályának vezetője ügyelt fel rájuk börtönükben, s végig Lemke Hauptscharführer volt a főfoglárjuk. Kihallgatásikat – részben – Neugebauer főhadnagy folytatta le. Kudar szerint – írja Nyerges – „ő volt megbízva a Horthy-féle fegyverszüneti akció felderítésével”. Neugebauer egyébként a Nagyajtai u. 9. sz. alatti SD részlegnél volt.

A kihallgatások körülményei arra utaltak, hogy a németeket mindenekelőtt a fegyverszünet körülményei érdekelték. Talán nem is az ő tetteiket, hanem a mögöttük álló magas méltóságú személyek viselt dolgait szertették volna kideríteni. „A mi letartóztatásunk egyedi és közvetlen oka a Kudar és közvetve a mi részvételünk a Farago és társai kijuttatása Moszkvába volt, illetve Kudar részéről a gyakorlati előkészítése ennek az utazásnak... Nem tudom,

honnan jöttek rá, s azt Kudar sem tudta” – írja Nyerges Pál.

A vádoltak természetesen tagadtak, ködösítettek, mellébeszéltek, parancsra hivatkoztak. Annyit ismertek csak el, hogy Gácsig tényleg elmentek, de azt már tagadták, hogy a határt átlépték volna. Azt csupán Forgách gróftól hallották – mondták –, hogy a fegyverszüneti bizottság átjutott. Így remélték kikerülni azt a vádat, hogy az ellenséggel érintkezésbe bocsátkoztak.

Főlényesen tagadtak, abban a hitben, hogy az események koronatanúja valahol a Török Követségen lapul. Hiszen jó előre figyelmeztették Forgáchot, hogy bújjon el! Nyerges és Korondi még időben leutazott Gácsra, „leadta a drótot”, hogy az ügyben nyomozás kezdődött.

Annál nagyobb volt a meglepetésük, amikor hallották, hogy egy hang Forgách Antal szőlőterétől a szomszédos cellából. Egy pillanatra megrendültek, hiszen egész korábbi vallomásuk arra épült, hogy Forgách szabadon van. Es most kiderült, hogy ő is Himmler „vendége”. De ott volt fogolyként br. Bánffy Dániel is, aki ugyancsak mindent tagadott, mire felolvasták neki Vattay Antal altábornagy, a kormányzó katonai irodája főnöke vallomását.

Az már az ellenállás történetének egy másik fejezete, hogy a Fő utcai börtönből a III. kerületi Kisegítő Katonai (Kiska) Alakulat – benne cionista ellenállók – hamis nyílt parancsral két alkalommal is sikerrel szabadított ki foglyokat. Azzal vették át az embereket, hogy kivégezni viszik őket.

Az egyik kiszabadítási akció 1944. december 31-én történt. Nemcsak Forgách gróftól, de báró Bánffyt is kimentették. Utóbbi írja, hogy „kommunisták segítségével megszöktem a fogházból”. Ezek az akciók, amelyek során 110 embert szabadítottak ki, a budapesti partizánok legmerészebb tettei közé tartoznak.

A partizánok a náluk lévő névsorokból szőlítették az

őrizeteket, de csak az általuk ismert neveket. Azt nem tudjuk, hogy a listát hol és ki állította össze. Volt, aki a hívásra nem lépett ki, félve, hogy – mint a szitkozódó fegyveresek ígérték – tényleg kivégzés lesz. Volt, akinek keresztnevként az illegálisban használt fedőnevet említették, az viszont rögtön tudta, hogy barátok jöttek értük.

Így szabadult ki – mert rajta volt a listán – Forgách is, Bánffy is. Sok-sok év elteltével Nyerges Pál már derével gondolt vissza a történetekre: „Hogy van mégis, hogy a Fő utcából, tehát a Gestapo őrizetéből Forgáchot sikerült kivinni és Kudart nem? Nem értem, de azt hiszem, már nem is fogunk erre magyarázatot találni. De különben mélységesen sértve érzem magam, most utólag 35 év után – írja 1981-ben. – Hát mi ketten Korondival egy árva petákot sem értünk? Legalább úgy 100 ezer forintra igazán értékelhette volna árva – bár csak századosi – fejünket a derék Ladomér.” (Ti. Zichy Ladomér.)

De, mint láttuk, ez a szökési akció sokkal bonyolultabb volt ennél. A három tisztre a Fő utcai börtönben embertelen szenvedések vártak. A hideg, ablak nélküli épületet ágyú- és aknabelövések érték. Alig volt élelem, hiányzott a takaró, sokan abban a ruhában vacogtak, amelyben bevették őket. Nem volt gyógyszer, s a higiénia teljes hiánya miatt betegség és járvány pusztított közöttük. Végül már vizet sem kaptak.

Kováts Istvánné, aki 1945-ben beszélt Kudar cellatársával, Dömötör Kálmánnal, azt írja könyvében, hogy „mindennap megkínózták őket azért, hogy mondják meg, ki volt a tettestársuk. Megfogadták, bármi fog történni velük, nevünket nem mondják meg, rajtuk ez úgysem segít.”

Nyerges Pál viszont azt állítja, hogy sem neki, sem Kudarnak a németek részéről semmiféle bántalmazásban nem volt része. Márpedig ők végig a németek fog-

lyai voltak. Ez az állítás a hihetőbb, hiszen végére is korábban – mondjuk így – „kollégák” voltak.

Kudar felesége, amikor híret vette férje letartóztatásának, Sárvárról visszatért Budapestre, vállalva a közelgő ostrom minden megpróbáltatását. Találkozott is férjével a Fő utcai börtönben, ahol átvette tőle jegygyűrűjét s a vitézi láncot. Tiszteletet érdemlő az a kétségbeesett küzdelem is, amelyet férje kiszabadításáért, majd később fiai megmentéséért folytatott.

1944. december vége felé úgy látszott, hogy Buda előbb kerül szovjet kézre, mint a pesti oldal. A Vörös Hadsereg eljutott a Széll Kálmán (Moszkva) térig. Úgy látszott, hogy napokon belül kijutnak a Dunához. A Fő utcai börtön pedig a támadás sávjába esett.

„EZ A JÓSÁGOS EMBER”

A német vezetés ekkor úgy döntött, hogy a foglyokat áttelepítik Pestre. 1945. január 3-án majd kétszáz rendőr mozgó sorfala kíséretében a rabokat átvitték a Markó utcai fegyházba, de ott nem fogadták be őket. „Még a börtönnek es kelendő!” – fakadt ki keserűen az egyik fogoly.

A három tisztnak az indulás előtt visszaadták derék-sziját, igazolványait. Újra katonás külsejük lett. Korondi százados ekkor a szökés mellett döntött. Hívta bajtársait is, de azok haboztak. Kudar attól félt, hogy szökése miatt családján állnak bosszút, Nyergesnek meg nem volt hová mennie. „Másképp nem akartam Kudartól elválni. Akkor még fiatal és szentimentális voltam” – írja később. Úgy vélte, hogy egy adjutánsnak mindvégig főnöke oldalán a helye.

Korondi egy alkalmas pillanatban a Koháry utcában kilépett a sorból, átment a rendőrök közt, s „lelépett”. Az örök talán észre sem vették, vagy nem is akarták. Elvégre egy ma-

gyar csendőrtisztnek abszolút tekintélye volt holmi utcán posztoló rendőrök előtt.

Korondi először rokonaihoz ment, majd a szüntelenül razzizáló nyilasok elől a Böszörményi úti csendőrlaktanyában bújt meg. Ott volt akkor beszállásolva az I. hadtest lókorháza, amelynek vezető állatorvosa, dr. Kemény Armand Korondinak jó ismerőse volt. Ott bújt meg 1945. február 5-ig, amikor az alakulat teljes állományával átállt a szovjet hadsereghez. Ott felhasználták helyi ismereteit, s a 320-as hadosztály kötelékében részt vett a visszamaradt nyilasok, német katonák, gestapósok felkutatásában. Részt vett a dunántúli nagy orosz támadásban is, egészen 1945. március 24-ig, amikor útnak indították Debrecenbe, az új magyar honvédséghez. Később mindketten – Korondi és Nyerges is – megkapták a Budapest elfoglalásáért adományozott szovjet emlékérmeket.

Korondi eleinte a határőrségnél szolgált, ahol az I/b osztályt vezette, majd a BM-hez került. Ezredesi rangban a Kiképzési Osztály vezetője lett. A Rajk-per kapcsán – koholt vádak alapján – őrizetbe vették, s 1949. október 15-én kivégezték. Rehabilitálására csak 1955-ben került sor.

Derék ember, jó hazafi lett az önkény áldozata. Örizzék emlékét bajtársa, Nyerges Pál szavai: „Kemény, határozott és rámenős ember volt, igen jó szellemi képességekkel. Sokat követelt beosztottjaitól, de ő maga is sokat teljesített.”

De térjünk vissza a Fő utcai foglyok szomorú menetéhez. A Markó helyett végül az Országház épületébe terelték őket. A főrendház oldalán a kiugró szárny ablak nélküli termében, majd az alagsori óvóhelyen helyezték el őket. Az ott töltött egy hét alatt nagyon sokat szenvedtek. Volt, hogy három napra csak két sültkrumplit kaptak fejenként. Nehéz volt elviselniük, hogy az ország szabadságát jelképező épületben, a törvények házában, egy idegen hata-

lom önkényének kiszolgáltatva, bírósági eljárás nélkül szenvedtek önnön hazájukban.

Január 10-én, az esti órákban sorakozót rendeltek el, s az ágyútűz alatt álló Lánchídon át erős kísérettel a várbeli Belügyminisztérium épületébe hajtották őket. A szomorú menet élén a „Reich” legnagyobb „dicsőségére” 12 reverendás pap haladt. Őket követték a többi őrizetesek.

Kudar és két társa úgy mond „hazatért”, hiszen abban az épületegyüttesben, a három kapubejárattal rendelkező Országház u. 28–32. számot viselő palotában, a BM épületében volt elhelyezve az ÁVK is. Anynyira otthon voltak itt, hogy a felszabadulás után Nyerges hivatali szobájában, saját vaságyán vetett ágyat magának.

De történetünk idején még rabok voltak. Az egyik fogoly megjegyzi, hogy az „innenső”, vagyis a Mátyás-templom felé eső kapunál álltak sorba (ez a 28. szám), s mentek be a palota díszterem alatti részébe. Egy sötét, ablak és szellőzés nélküli odúba szorították be őket, ahol csak állva fértek el. Víz alig volt, a tisztálkodásra semmi lehetőség nem adódott. A férfiak, nők a beadott küblire jártak. A szomszéd teremben is ember-ember hátán szorongott. Bocsor János gyógyszerész megfulladt a léghiánytól. A körülmények csak akkor javultak némileg, amikor a foglyok száma csökkent: voltak, akik meghaltak, voltak, akiket elengedtek, illetve a Várpalotába vagy a Radetzky laktanyába vittek. Becslések szerint kb. 350 ember raboskodott itt, vagy „ment át” a Gestapo kezén.

Voltak itt szovjet hadifogságból kiszabadult német katonák és más német őrizetesek is. Erős és jól szervezett kollektívát alkottak az idekerült franciák, a követség tagjai, szökött katonák. De voltak itt lengye-

Dr. Kováts Istvánné, aki megvitte a hírt Kudartól azoknak, akiket le akartak tartóztatni

lek, egy Orlando nevű olasz és más nációk fia is. Ide kerültek a Kovács Pál vezette „Dallam csoport” tagjai, s az 1945. január 7-én felszámolt XIV/2 Kiska század 178 embere. Tudunk 40 zsidó munkaszolgálatosról is, akiket a legveszélyesebb helyeken – pl. vízhordásra – használtak fel. Később legtöbbször agyonlőtték.

A börtönközösség megszervezésében; az élet feltételeinek biztosításában kimagasló érdemei voltak Kudar Lajosnak. A németek afféle fogolybizalmiként őt tették az élre. Ő tárgyalta az SS-szel, s azok láthatóan tisztelték rangját, személyét. Megszervezte az élelem igazságos kiporciózását, a WC használatát, a szűk főrökhelyek elosztását. A nemzeti vagy társadalmi csoportok élére megbízottakat tett. A zsidókat egyenrangú társként kezelte. Elsimitotta a feszült idegekből kipattanó vitákat, felébresztette és táplálta az egymás iránti szolidaritás érzését. Kudar a káosz és fejetlenség helyére igyekezett rendet teremteni. „Igazi kereszténységet terjesztett és árasztott itt ez a jószágos ember” – ezt egy pap, Tiefenthaler József írja róla.

Ezen munkában Kudar helyettese az ugyancsak közkedvelt Nyerges Pál volt, aki az ostrom legvégső óráiban a parancsnokságot is átvette, s biztosította kiszabadulásukat.

1945. február elejére a foglyok létszáma a felére csökkent. A BM udvarán szinte naponta folytak a kivégzések. A foglyok, pincebörtönükben, remegve hallgatták a felcsattanó lövéseket. Január 16-án tizenhat embert lőttek agyon. Február 5-én kivégezték a Jánosi fivéreket. Másnap azokat szólították ki az udvarra, akik beteget jelentettek. Ezzel a csoporttal halt mártírhalt a két ismert sportvezető, Kertész Géza és Tóth (Potya) István. Buda felszabadulása előtt, a német kitörés napján, február 11-én agyonlőtték 26 személyt, köztük sok zsidó munkaszolgálatost, akikkel korábban elföldeltették áldozatai-

kat, s akik tanúi voltak gázetteiknek.

„BUDA IS FELSZABADULT!”

Józan számvetések szerint úgy tűnik, hogy a raboknak mintegy negyede halt ott mártírhalt. Mint a tiszteltükre felavatott emléktábla szövege mondja, voltak köztük magyarok, németek, franciák, lengyelek, zsidók, de volt olasz és – talán – bolgár nemzetiségű is.

Zsabka Kálmán alakulatát, a XIV/2 Kiska századot 1945. január 7-én számolta fel a Gestapo. A királyi vár pincéibe vitték őket, ahol kivégezték a náluk volt Vörös Brigád nevű csoport 11 emberét. 178 főt később átvitték a „pokolpincébe”, ahonnan a Radetzky laktnyába kerültek. Zsabkát csak február 11-én – a kitörés napján – kísérték át a BM-be. 1966-os visszaemlékezésében pontosan felidézte a történeteket. Még süttött a nap, ebédájában érkeztek oda. „Egy kis, emberekkel zsúfolásig megtömött helyiségbe dobtak, ahol Kudar ezredessel és Nyerges Pállal kerültem össze. Nyerges székét szerzett számomra, hogy leülhessek és valami ennyival adott.” Megjegyzem, hogy Zsabka Kálmán Kudart már korábban ismerte. Az ezredes neki mondta el utolsó gondolatait, így ezeket a szavakat Kudar politikai végrendeletének, utolsó üzenetének tekinthetjük. Bár akkor még nem tudhatta, hogy már perreg a homokóra.

„Beszélgettünk, és ekkor ő kijelentette, hogy nekünk, magyaroknak minden esz-közettel harcolnunk kell a német csúrho ellen. Szinte szóról szóra mondom, mert nekünk semmi közünk Hitlerhez és a náciizmushoz. Mi magyarok vagyunk, és azok is maradunk, minden körülmények között. És ezzel igyekezett az emberekben az erőt tartani” – mondta magnószalagra emlékeit Zsabka Kálmán.

Aztán szólították. „Még süttött a nap. Tehát közvet-

lenül az ebéd után vitték el Kudart, vitték el a sváb nevűt. (Ez Wiederkehr orvos lehetett – a szerző). Azokat akkor végezték ki” – mondta még Zsabka.

A másik rabtárs: „Hirtelen elhívták... Többé nem láttuk, úgy éreztük, agyonlőtték.”

Ekkor végezték ki az emeleti szobák egyikében a már említett 26-os csoportot, köztük Kovács főhadnagyot, az említett német orvos őrnagyot, akit maga a főfoglár, Lemke Oberschaarfürher lőtt le, mint állítólagos orosz kémét.

A szörnyű bűntényre soha nem derült fény. Ítélet egyetlen esetben sem volt, így ez a tett közönséges gyilkosságnak minősül. A végrehajtók sem vonhatóak felelősségre – mind elhullottak a kitöréskor.

Kudar megölése – ez csak feltételezés – egyetlen indokra vezethető vissza. Az ostrom vége felé Nyerges „beszélőre” szólította egy csendőr százados, akit szakaszával a Vár védelmére rendelték ki. A százados figyelmeztette: – Vigyázzanak, mert a Számonkérő egy belső parancsban mindhármukat, Kudart, Nyergest, Korondit halálra ítélté mint a csendőrség árulóit. Várható, hogy ha a Gestapo elengedi őket, végeznek velük. Mondta ezt, mint egy jóindulatú figyelmeztetést. A Számonkérő Szervezetnek ezt a galád szándékát más adat is megerősíti.

Kudart és társait a sűrű belövések miatt nem az udvaron – mint említettem –, hanem az egyik emeleti szobában végezték ki. A visszamaradók ugyanis nem hallották a lövéseket, mint máskor. A mártírokat az ostrom után a helyi lakosok szedték össze, temették el, bomba verte tölsérekbe. Így kerültek ők is, Kovács és Kudar, jeltelen sírba, a család soha nem múlt bánáttára.

Kudar Lajost felesége később égen-földön kereste. Megjelent az exhumálásoknál, kérdezte a túlélőket. De soha, semmi megbízható nyom nem került elő. Azután, hogy kiszóltatták

pincebörtönükből, rabtársai többé nem látták. Pedig aligha hihető, hogy egy egyenruhát viselő ezredes holtteste ne keltett volna figyelmet. De hát minden lehetséges.

A pokolpince őrsége 1945. február 11-én este hat órakor hagyta el a BM-et, hogy részt vegyen a budai kitörésben. A létszámmért Nyergest tették felelőssé, mondván, hogy ha bárki megszökik, visszatérve kinyírják az egész társaságot. Azzal rájuk csukták az ajtókat.

A foglyok érezték, hogy eljött a szabadság órája. Mire egy becsempészett csákkánnyal kibontották az ajtót, az őrségnek nyoma veszett. Az esztelen kalandot az örök közül csak egy fő élte túl, aki másnap visszatért, s fegyverét egy civil ruha ellenében átadta volt foglyainak.

A Vörös Hadsereg első járőre február 12-én délután négy órakor ért oda hozzájuk. „Buda is felszabadult.” Ők is! Igen, egy katolikus pap írja ezt így. Felszabadultak.

Ami ezután következik, azt már újabb fejezetként jegyzik a magyar törtériában.

„EMLÉKÉT NEM BOCSÁTJUK ÁRUBA”

A történelmi igazság megkívánja, hogy szóljunk a Kudar halálához kapcsolódó legendákról, és a talán igaz, de nem bizonyított adatokról is. Ehhez tudni kell, hogy a legenda mindenütt megszületik, ahol nincs bizonyosság, Tiefenthaler József, amikor Kudar sorsát idézi („úgy éreztük, agyonlőtték”), nem hallgatja el akkori értesülését sem: „Valaki állította, hogy látta a Várhegy alagútja körül.” Ez korabeli értesülés, ugyanúgy, mint Nyerges Pale. „Kudart a németek magukkal vitték. Az utolsó nyom róla az, hogy a Disz tér egyik kapualjában állt, SS-ekkel körülfogva. Az illető, aki ott láttá, csendőr százados, beszélni akart velem, de

Kudar elhárította a beszélgetést. En – írja Nyerges – beszéltem később a Palota gondnokával, aki az egész ostromot ott élte végig, és jelen volt számtalan magyar és német katona eltemetésénél az ostrom utáni napokban, de nem tudott semmit egy esetleges csendőr ezredesről, akit ott eltemettek. „Benyomásom az – írja Nyerges 1981-ben –, hogy a Gestapo Kudart, mint a kormányzó elleni koronatanút, magával akarta vinni, de valahol a Városmajorban, vagy még távolabb a várostól, a harcok során elesett, vagy agyonlőtték, miután a kitörést kilátástalannak látták a németek.”

Való igaz, a szovjet zárógyűrűt csak kevesen törtek át; Pfeffer-Wildenbruch se regéből csak hírmondók maradtak.

A történész szeme azonban fennakadt az előbb idézett „Várhegy alagútja körül” kitételen. Az ugyanis ismert tény, hogy az Alagút pincéjében rendezkedett be a VKF 3. sz. bírósága, amely a Számonkérő foglyai felett is élet-halál ura volt. A nyilas párt a bíróságba Csiki és Nidosi „alezredest” delegálta. Több más mellett itt ítélték halálra Déry Jenő századost, aki végül megmenekült, s 1973-ban mondta el nekem alagútbeli élményeit.

Félt, hogy Kudar sorsa is – esetleg – ott teljesedett be. De ehhez bizonyosság kellene.

Kudar ezredesnek nincs sírja, nincs egy hely, ahová a családja egy koszorút, egy szál virágot letehetne. Pedig így nehezebben gyógyulnak a sebek, fájóbb az emlékezés. Akiknek nem adatott meg, hogy szeretteik sírjánál állhassanak, azok testileg, lelkileg nehezebben regenerálódnak, mint azok, akik ezt megélhették. Most, hogy az emléktábla elkészült – bár megkésve – a sok mártír szenvedése és halála helyén, talán könnyebb lesz a hozzátartozók gyászja is.

De nemcsak sírja nincs meg, más emlék is alig maradt utána. Iratai, személyes dolgai mind elpusztultak. A lakásukba behatoló szovjet katona Kudar egyenru-

hás fényképét látta a falon, s nyilván úgy vélte, hogy ott valami rangos fasiszta tiszt lakik. Otthonukat ezért felgyújtották, s az teljesen kiégett. Kudar emlékeit a most megalakult bizottság hivatott összegyűjteni, beleértve szakirói munkásságát is. A történeti kutatás is – az ismert okok folytán – eddig meglehetősen mostohán bánt vele.

1945 után a hivatalos szervek méltányolták Kudar Lajosnak a fegyverszünet előkészítésében játszott szerepét, ellenállási ténykedését, gestapóbeli fogságát és mártírhalálát. Elpusztult otthonuk helyett Kövágó József főpolgármester biztosított a család részére lakást, s a hátramaradtak nemzetgazdászok lettek, Kudar rangjának kijáró fizetéssel. A mártírhalált halt ezredes a Magyar Köztársaság elnöke 1947. szeptember 7-én, posztumusz, a Kossuth Lajos arcmásával díszített „Magyar Szabadság Érdemrend” legmagasabb – ezüst – fokozatával tüntette ki.

De a „fordulat éve” után, a Rákosi-érában, minden a visszajára fordult: azt rőták fel neki, hogy az egykori közbiztonsági szervek keményen felléptek a belső stabilitást bomlasztó kommunista mozgalom ellen is. A Kudar családra nehéz napok jöttek. Még a járadékot is megvonták tőlük: „Férje tevékenysége nem meríti ki az ellenállás tényét” – közölték feleségével. Vagyonukat elvették, a családot Tas községbe internálták. 1956-ig csak ideiglenes engedéllyel tartózkodhattak Budapesten. A gyermekek egyházi árvaházból jártak iskolába. De ők nem alkudtak, nem engedtek. „Apád emlékét nem bocsátjuk áruba. Apád emlékéből ne akarjatok megélni” – tanította két fiát édesanyjuk.

Kudar Lajos emléke szép példát ad a hűség, a hazaszeretetre, a katonai kötelességteljesítésre és az áldozatvállalásra. Nehéz helyzetben is helytállt tetteiért, s azt senkire sem kívánta áthárítani kapott parancsra hivatkozva. ■



SFINX TOURS

TRAVEL AGENCY Ltd.

Váltsa álmait valóra! Csodálatos egyiptomi utak! Luxushajóval a Níluson!



1992

augusztus	9 / 22	77.500,- Ft.
augusztus	14 / 22	63.200,- Ft.
szeptember	14 / 26	105.000,- Ft.
szeptember	21 / 26	47.800,- Ft.
október	5 / 13	77.300,- Ft.
október	16 / 27	88.800,- Ft.
november	6 / 17	91.700,- Ft.

1051 Budapest, Dorottya utca 3.I.1. Telefon: 118-2951, 117-8348.

IPM-et keresők, FIGYELEM!

**1975 és 1990
között
megjelent
összes IPM
egy tételben eladó.**

**Érdeklődni lehet:
IMRE LÁSZLÓNÉ
1042 Budapest
IV. Lebstück M. utca 57.
Telefon: 169-3698**

A debreceni feltámadás. Szerkesztették: Paál Jób és Radó Antal.

Krónikás könyv a demokratikus új Magyarország megszületéséről, a moszkvai tárgyalásokról, a debreceni nemzetgyűlés és az első független nemzeti kormány megalakulásáról, a magyar nemzet történetének sorsdöntő hőskoráról.

1947.

Dolgozik a kormány.

221-222.o. A kormány a Debrecenben kiadott két utolsó fontos rendelkezése közül az első a csendőrséget oszlatja fel, a második pedig a Magyar Államrendőrség felállításáról intézkedik.

Ez a két rendelkezés pontos dátum közlése nélkül, "Debrecen, 1945. március" keltezéssel csak május tizedikén jelenik meg a hivatalos lapban, de a rendeleteken még itt Debrecenben hosszú hetekig dolgozott a belügyminisztérium rendészeti osztálya.

Az első a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szól.

Első paragrafusában súlyos vádiratot közöl a "m.kir.csendőrségről", amelyről megállapítja, hogy "a mult népellenes kormányait feltétlen engedelmességgel kiszolgálta, a magyar demokratikus mozgalmakat kiméretlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megszámlálhatatlan erőszakosságot követett el, ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaképpen, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megállapítja a csendőrségnek, mint testületnek a felelősségét és intézményét megszünteti, szervezetét feloszlata". A rendelkezés szerint a csendőrség szolgálatában állott személyek elbocsáttatnak és néhány kivételtől eltekintve ezeknek nyugdíj és kegydíj iránti igényük is megszűnik.

Ez a rendelet monda ki, hogy "a magyar állam egész területén a belügyminiszter legfelsőbb felügyelete és ellenőrzése alatt a magyar államrendőrség gyakorolja az összes rendőrhatalmi jogokat és látja el rendőrközegei útján a rendőrszolgálatot".

A kormányintézkedés elrendeli a Budapesti Főkapitányság és a Vidéki Főkapitányság létesítését, ez utóbbinak hatásköre az egész ország területére-kivéve Nagy-Budapestet-kiterjed.

Az út, amely a Várból a Kremlbe elvezet. 29-36.o.

1944 szeptember 24-én, vasárnap este fél kilenckor tanácskozás volt a kormányzónál.... Faragho vállalkozott arra, hogy az utazást előkészíti és amilyen gyorsan csak lehet: elindul.

Még aznap éjjel megbizta Kudar Lajos csendőrezredest, hogy utazzék el Zólyomba, beszéljen ott a partizánparancsnokkal, nézzen utána: mennyire felel meg a valóságnak a kormányzónak átadott levél, az utazásról tegyen jelentést és orosz részről készítse azt elő.

Kudar Zichy Lodomérral másnap el is utazott, még aznap éjjel vissza is jött. Jelentette Vattay altábornagynak, hogy minden rendben van és Vattay nyomban közölte ezt Faraghóval is. Kudar Lajos csendőrezredes ezért az útjáért életével fizetett, mert a németek elfogták és egy nappal Buda felszabadulása előtt február tizennegyedikén délután öt órakor a belügyminisztérium udvarán agyonlőtték. Ő volt a német uralom utolsó mártirja...

Faragho szeptember huszonhatodikán délelőtt tizenegy órakor beszélt utoljára a kormányzóval, átvette annak Sztalinhoz írt levelét, valamint az Ambrózy kabinetirodai főnök által aláírt útleveleket és szeptember huszonnyolcadikán délután négy órakor Szentiványi Domokossal Kudar autóján elindult a szlovák határ felé. Teleki Géza Zichy Lodomérral külön autóval utazott. Az autók rendszámát útközben háromszor cserélték. Külön autóval a társaság előtt mentek Nyerges Pál és Korondy Béla csendőrszázadosok, akik a leveleket és az iratokat vitték. A társaság este negyed nyolckor érkezett meg Gácsra, ahonnan kilenckor gyalog indultak el libasorban a határ felé. Átlábolták a határon csörgedező keskeny patakot, a túlsó oldalon a Kudar csendőrezredes által a partizánokkal megbeszélte helyen, egy hegyoldal szélén, másfél kilométernyire a határtól az oroszok már autóval várták őket.

Marista „iskolatestvérek” Magyarországon

A Becsületrend tisztje

A Francia Köztársasági Előkség kabinetjének igazgatója 1996. december 27-én a következő levelet intézte a franciaországi Varennes-sur-Allierban, a marista Testvérek Nyugdíjas Ottónában élő, 97-ik évében járó Albert Pflieger marista (szerzetesi kongregáció) „iskolatestvérhez” vagy ahogy barátai és tisztelői szólítják, Frère Alberthez):

„A Köztársasági Elnök Úr engedélyt készül aláírni, amellyel Önnek a Becsületrend tisztje fokozatát adományozza, a hivatalos lapban 1997. január 1-jén közzétételre kerülő kitüntetések alkalmából. Az Elnök Úr felkért, hogy ezt Önrel már most közöljem és tolmácsoljam őszinte szencsekívánatait az Önt megéremeltem ért megtiszteltetéshez.”

Frère Albertnek nem ez az első kitüntetés: a francia Ellenállás Önkéntes Harcosa emlékérem mellett a Becsületrend lovagi fokozatának is tulajdonosa. 1982-ben, nyolcadmagával – társai is „budapesti maristák” – megkapta a Yad Vashem Alapítvány „Igaz Ember” kitüntetését, ugyanebben az évben szülővárosa, az elzász-lotaringiai Stotzheim polgármestere – magyar zászló felvonása közben – a város díszpolgárává avatta.

Mi az előzménye – így is mondhatjuk: történelmi háttere – a közmegebecsülésről tanúszkodó kitüntetések sorozatának?

A francia marista „iskolatestvéreknek” Magyarországon 1909–1916 között Orsován volt iskolájuk, majd 1924-ben Kispesztén nyitottak árvaházat, 1928-ban pedig Budapesten, a Hőgyes Endre utca 5. szám alatt, Frère Albert kezdeményezésére megnyitották a Champagnat Fiúiskolát. A második világháború elején a két intézetben hat marista oktató, Frère Alberten kívül mind magyarok.

A háború előszele készíteti Frère Albertet a náciizmus elleni első lépésekre. A németországi maristák 1938-ban, az Anschluss után Magyarországra telepedtek. Frère Albert segítségével német nyelvű iskola alapítására kaptak engedélyt, amit azonban a magyar kormány – a Német Birodalmi Iskola tiltakozásának engedve – hamarosan visszavont. A német maristák Frère Albert útján francia útlevelet kaptak és

Uruguayba távoztak. Az 1940-es francia katonai vereség után Elzász-Lotaringiát a náci Németországhoz csatolták. Az elzászi születésű Frère Albert az esetleges német katonai behívást elkerülendő, magyar állampolgárságért folyamodott, amit 1942-ben meg is kapott.

Az osztrák területen elhelyezett francia hadifoglyok



Gönczi Béla rajza

(„évadék”) szökése-menekülése 1940 végén megindult Magyarországra. 1942 augusztusában a budapesti maristák meglepetészerű erősítést kaptak: a Kárpátoctól északra, mintegy 150 kilométer távolságban fekvő ravaruszkajai büntető hadifogolytáborból két „évadé” érkezett: Jean-Baptiste Bonetbeltz (1913–1995) és Bernard Clerk (1910–1975), mindketten marista testvérek. A HM engedélyével a Champagnat iskolában helyezkedtek el. A három francia marista kapcsolta a Champagnat iskolához az egyre növekvő számú „évadékat”.

A Magyarországra menekült lengyel katonák mintájára a franciák is megalakították André Hallier (1892–1988) ezredes, katonai attasé irányításával önkormányzati szervezetüket, a Francia Katonák Irodáját. Ez a szerv igazolta az újonnan érkezetteket, a HM megbízásából végezte az „évadék” munkaközvetítését és folyósította részükre a havi 300 pengő (akkor tekintélyes összeg)

szeg!) „attasésoldot”... Azt csak a legbeavatottabbak tudták, hogy a fontosabb híreket Noel Clavel (1913) híradó őrmester, az attasé iroda beosztottja titkos rádió adó-vevőkészülékén továbbítja a gaullista Neuhauser-hálózat bejrúti központjába.

A német megszállással egy csapásra véget ért az „ideiglenes paradicsom” 1944. március 19-én. A megszállók legfelsőbb vezetésétől kapott biztosítékok ellenére 1944. március 19-én az alsóbb német biztonsági szervek több csoportban mintegy száz franciát elhurcoltak. Ennek ellenére nem szűnt meg újabb „évadék” érkezése, még az elhurcoltak egy része is visszaszökött. A türelmetlenebbek tisztjeik szemére hányták, hogy ölbe tett kezzel nézik az ellenség megjelenését. Ennek hatására több csoport megkísérelte az átjutást Tito partizánjaihoz, eredménytelenül. A katonák irodája Szlovákia felé talált kapcsolatot: júliusban és augusztusban mintegy 150 magyarországi francia és belga szivárgott át Szlovákiába, ahol önálló zászlóaljként vettek részt a náciellenes felkészésben.

Akik nem a fegyveres harcot választották, azok közül sokan kötelességüknek érezték a deportálás veszélyének kitett zsidók és zsidónak minősítettek védelmét. Kialakult az ellenállásnak új, vértelen, de egyáltalában nem kockázatmentes formája: az okmányhamisítás. A marista iskola futottak össze a hamis okmánykészítés szárai. A nyilas terror idején azonban már ennél többre volt szükség: biztonságba kellett helyezni a zsidónak minősített növendékeket, majd hozzátartozóikat. Az iskola épülete mintegy 70 gyereknek és 30–40 felnőttnek lett a menedéke.

December 18-án egy elzászi katonaszökevényt a Budai Szent Imre Kollégiumba küldtek. December 19-én este kiderült, hogy a menedéket kapó „kényszersorozott” a náci biztonsági szolgálat provokátora volt. Egy szakasz SS-szel tért vissza a Champagnat épületébe. A nyolc maristát és néhány alkalmazottat a Fő utcai Pestvidéki Törvényszék épületében működő „Gestapo-fogházba” hurcolták. A zsidógyanus felnőtteket a Duna-partra vitték. Csak néhány túlélőről tudunk. A gyerekek megmenekültek.

Másnap az SS megszállta a francia követséget. Diplomata már nem volt az épületben, csak az öreg irattárost találták ott. A konzuli irodában megtalálták az okmányhamisítás nyomait és rábukkantak a sebtiben leszerelt rádió adó-vevő maradványaira. Megindult a lavina: három nap alatt 39 francia „évadé” és szökött elzászit, 14 francia polgári személyt és vagy 60, a franciákkal kapcsolatot tartó magyart fogtak el. December 23-ig folytatók a vallatások: zsidóbújtatók, elzászi származású katonák rejtegetése, fegyveres szervezkedés. Huszonharmadikán a náci biztonsági szolgálat magasabb vezetői pánikszzerűen elhagyták Budapestet. Karácsony táján irodáik a Vörös Hadsereg martalékává lettek. A Fő utcában összezsúfolt mintegy 35 foglyoról a névsorokon kívül semmilyen irat nem maradt. A kihallgatások megszűntek, de a foglyok nem szabadultak. Az épületet bombatalálat érte, a foglyokat 1945. január 3-án áthajtották a Lánchídon Pestre. Január 10-ig a Parlament alagsorában sñnylödtek, akkor az SS a Várba, a Belügyminisztérium épületébe terelte őket.

A foglyoknak mintegy negyede áldozatul esett az SS-örség ötletszerű vérengzésének és a nélkülözéseknek. A név szerint azonosított 12 áldozat emlékét márványtábla hirdeti az épület falán, köztük három francia polgári személyét.

Szabadulásuk után a maristák a Champagnat Iskola épületében szervezték meg a franciák, s amint tehették, magyar barátaik segélyezését. A január 18-án Pesten megalakult De Gaulle Bizottság kiegészült Frère Alberttel, aki a segélyszervezet lelke volt. Ötven év távlatából nemcsak repatriált honfitársai gondolnak hálával reá a nekik nyújtott segítségért, hanem azok a magyarok is, akiket gyermekkorukban több szerelvénnyel üdülésre kísért Franciaországba.

A Magyarországra menekült franciák 1992-ben emléktáblát avattak Balatonbogláron, a befogadó ország iránti hálájuk jeléül. Az egykori Champagnat Iskola falára is kívánkozik a megmenett magyarok háláját kifejező emléktábla.

Macsikásy Pál

APR - 8 1992

Emléktábla Kudar Lajosnak és mártírtársainak

Az ellenállás fehér foltjai

Magyar Nemzet
1992. III. 20

Az 1944-es német bevonulás évfordulójára időzítve emléktáblát avattak csütörtökön Kudar Lajos ezredes (posztumusz altábornagy) az ellenállás mártírja és a Gestapo által kivégzett fogolytársai tiszteltére a budavári egykori Belügyminisztérium épületén, az Országház utca 28. szám alatt, a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Ellenállási Szövetség szervezésében, majd emlékülést tartottak a nemzeti ellenállás ez eddig feledésre ítélt hőseiről.

Vagy százán gyűltek össze tegnap délelőtt azon épület előtt, ahol az 1945 elején, a Gestapo fogságában különböző nemzetiségű ellenállók szünyöltek. A 350, zömében magyar katonai egyetemi hallgató és munkaszolgálatos; továbbá amerikai, bolgár, francia, lengyel, német, olasz és orosz fogoly egynegyedét Buda eleste előtt két nappal, a hajdani BM udvarán agyonlőtték. Ez a sors jutott Kudar Lajos ezredesnek is, aki 44 szeptemberében a Farago altábornagy vezette fegyverszüneti delegáció útja biztosítását szervezte meg. Október 15-e után került kapcsolatba Kovács Pál amerikai főhadnaggyal, akit a szövetségesek Róma felszabadulása után ma-

gyarországi ellenállási bázis szervezésével bíztak meg. A Dallam fedőnevű csoportot - árulás folytán - december 5-én letartóztatták, egyes tagjait már januárban, Kudar Lajost és Kovács Pált 26 társával együtt pedig február 11-én végezte ki a Gestapo.

- A II. világháború történelmi örökje felfelé-
ként játszott a kis országokkal. Magyarországnak igenis voltak olyan egyenes férfiai, akik felismerék, a háború hem a mi ügyünk: védtek a zsidó munkaszolgálatosokat, a más honnan ide menekülteket és a katonaszökevényeket - hangoztatta ünnepi beszédében Boross Péter belügyminiszter. Rámutatott: Kudar Lajos azok közé tartozott, akik a nehéz történelmi időkben is azt tették, amit magyarságuk és hitük parancsolt. A csendőrezredes - életét másokért kockáztatva - emberek százainak nyújtott segítséget, majd sorsa azonos lett azokéval, akiket védett, akikért megkísérelte a lehetlent, akikkel együtt állt a kivégzőosztag előtt. Hangsúlyozta: olyan évtizedek jöttek aztán, midőn nevét sem volt tanácsos emlegetni a hősök között. Pedig e nemzetnek voltak olyan hősei, akikre büszkén emlékezhetünk - jelentette ki, majd a miniszterelnök nevében felavatta az emléktáblát, amelyet rajta kívül a köztársasági elnök képviselőjében származékja; a HM és a Honvéd hagyományörző

Egyesület nevében Kéry Kálmán; Pintér Sándor országos rendőrfőkapitány; a Külügyminisztérium nevében Katona Tamás; az Ellenállási Szövetség nevében Zimányi Tibor, Kopácsi Sándor koszorúzott meg; virágot helyezett el Horváth Balázs tárca nélküli miniszter, Budapest és a kerület önkormányzata, a francia és a lengyel nagykövet, a német katonai attasé, valamint a család, a hozzátartozók és a bajtársak. F. J. J. L. B.

Ezt követően emlékülést rendeztek a Hadtörténelmi Múzeum dísztermében Kudar Lajos életéről, a nemzeti ellenállásról, kitekintéssel a francia ellenállók magyarországi szerepére is. Felolvasták Göncz Árpád és Varga Béla üzenetét is, amelyben mindketten a valós magyar ellenállás megbecsülésére szólítottak föl. Erről beszélt megnyitójában Zimányi Tibor, az Ellenállási Szövetség elnöke is, mondván, az igazi, valós ellenállás soha nem kapott megfelelő értékelést. Emlékeztetett rá: mindig voltak, akik szembeszálltak a megszállókkal, mert a magyar társadalomban mindig megnyilvánult a függetlenségre való törekvés. Szorgalmazta az ellenállás fehér foltjainak feltérképezését, az ellenállás tekintélyének helyreállítását, az eddig kétféle meg nem becsült ellenállók megfelelő érdekvédelmét.

(k. b.)

FIGYELEM! FIGYELEM!
LAPZÁRTA UTÁN ÉRKEZETT!

KIEGÉSZÍTÉS A VII. fejezet KÜL- és BELFÖLDI SAJTÓ.... rovathoz.

Végre, egyszer már öröm is ér minket. Központi Vezető.

- 159.o. A hitlerizmus elleni küzdelemhez tartozik baráti kapcsolatom Kudar László ezredessel.
- 171.o. Ezzel egyidőben került sorra az a nagyon kockázatos vállalkozás, hogy Molotov külmin.-től a fegyverszüneti feltételeket a magyar kormány megszeresse. E célból báró Aczél Ede földbirto-
kos két társával együtt kereste fel Molotovot, hogy hajlandó-e a magyar kormánnyal tárgyalni.
Kudar László cső.ezds. vitte át őket a határon. Aczél visszatérve, útjának eredményét jelen-
tette a kormányzónak. Ezek után Faraghó Gábor altbgy. - korábban a SZÜ-ba akkreditált magya-
kat-i atásé-, Szent-Iványi Domokos rendkívüli követ és gróf Teleki Géza - Teleki Pál fia -
Miklós Béla hds.pk. arcvonalánál átlépve, jelentkezett Molotov kül-min.-nél. A háromtagú kül-
döttség elővigyázatossági okokból nem vitt magával kormányzói meghatalmazást, nehogy a németek fogságába kerülve bizonyíték legyen a fegyverszüneti szándékról.
- 172.o. A megállapodás értelmében a palotában lévő titkos rádióon keresztül kérték, hogy nemes József-
et éjjel a titkos bejáraton keresztül-kérték, hogy azonnal hozza utánuk a kormányzói meghata-
almazást.
Kudar László cső.ezds. Nemes Józsefet éjjel a palota titkos bejáratán keresztül vezette a
kormányzóhoz, nehogy a mindenüvé beépített náci kémszervezet gyanút fogjon.
- 174.o. Kudar László 1944. október 14-én felkereste ifj. Horthy Miklóst a Várban, aki elmondta neki
hogy 15-én 11 órakor Tito embereivel van találkozója a Petőfi téren Bornemissza Félix úrodá-
jában. Kudar fogyelmeztette, legyen óvatos, mivel bármilyen bizalmas ügyet jelent a kormány-
zónak, másnap már tudják a németek: a belső emberek között kém van. Állítólag Langsfeld Géza
kabinetirodai zsanccos /ez később be is igazolódott, hiszen Szálasi őt nevezte ki kabineti-
rodai főnöknek.
- 182.o. Gróf Festetics testőr szds., ő volt az egyetlen, aki az esküjét megszegte. Az aknázarat fel-
oldotta. SS-hez csatlakozott. Nem a csapattestéhez tért vissza.
- 189.o. Egy ezredes: Végre lefogtuk a kormányzót! Új belügyminiszter van, akit Vajna Gábor szem-lyé-
lyében mindjárt be is mutattak. Ez ugy fél 12 körül lehetett. Ekkor látott meg Kudar László
ezds. Ijedten lépett hozzám. Ekkor látott meg Kudar László ezds. Ijedten lépett hozzám.
-Hogy kerül maga ide? Van arról fogalma, milyen veszedelmes kalpcébe kerülhet? -Most márlátom
de mindenáron beszélni akartam magával. Bevezetett egy hivatali szobába és rám zárta az aj-
tót- Amint lehet, magáért jövök. Ezzel elment. Délután 4 órakor nyitották kia kaput. Ez idő
alatt fogták le a megbízhatatlan tiszviselőket. Értem jött Kudar és hazakisért, Már szabadon
mehettünk a hidakon át. Kudar közölte velem, hogy mindenki felesküdt az új bl.ügy.min-re
ő is. Kudar László pontosan informált a Horthy személye körüli esem nyekről.
- 198.o. Pár nappal Szálasi hatalomra jutása után felkeresett Kudar László ezds. Dömötör Kálmán kabi-
netirofai tcs-ossal. Közltek velem, hogy nyilas listákat adtak ki, és ezek végrehajtásával
Kudart bízták meg. Ő beépítette magát a nyilasok közé, akik megbíztak benne. /Szabad Szó
1946.06.20. száma./
- 190.o. "Hogyan mentett meg 650 embert a deportálástól Kudar László ezredes 1944. október 15-ike
után?"
Évek óta teljesített szolgálatot a BM-pol.oszt-án Kudar László cső.ezds. az oszt.h.vezjeként
Ebben a minőségben helyén maradt 1944. október 15-e után is. Esküjét Szálasinak szabályosan
letette. A nyilasok bíztak benne. Fontos feladattal bízták meg. Ő neki kellett a nyilas rend-
szernek gyanús polgári és katonai személyeket elfogatnia. Kudar munkához látott. De hogyan?
bizalmasan hívatta két segítársát, Rosner Margitot - Lásai tirkárnőjét - és Dr. Kováts István
egy.t. feleségét. Megérdezte tőlük: - Hajlandók-e sok száz ember életét megmenteni? - Igen.
Tudják azt, hogy az életüket teszik kockára? - Igen - hangzott a két munkatárs válasza. Vél-
lalták a feladatot. De Dr. Kovátsné feladata nem volt éppen könnyű. Egyes eserekben csillagos
házakba kellett értesítést vinnie. Volt rá eset, hogy az értesítendő személy nem volt otthon
Akkor valamelyik megbízható hozzátartozóját kellett utánaküldeni. Kovátsné kora reggeltől
késő estig végezte az értesítéseket, közben gondoskodnia kellett kilenc ükdőzöttről is, aki
ket lakásán bújtatott. Kudarnak több száz személyt kellett volna elfogatnia, de csak egy-
két embert találtak meg a pcs-ot teljesítő cső-ök. Nyilas detektívek figyelték A továbbiak-
ban egy lépést sem tehetett szigorú ellenőrzés nélkül. Idegeit súlyosan megviselték a nehéz
körülmények. Munkatársai, látva kimerültségét, szökésre bíztatták. Kudar először családját
helyezte biztonságba. Ő pedig a megbeszélte tervek szerint egy napon lejött volna a min-ből,
és papi ruhában öltözve a jezsuitához tért volna. Erre azonban nem került sor. Egy nappal
a szökésre kijelölt időpont előtt letartóztatták és a Margit körúti fogázbá vitték. Napokig
verték és kiozták, majd visszavitték a BM-ba és ott agyonlőtték. Ily módon 650 ember mene-
kült meg. Kudar ezds. özvegye csak igen nagy utánjárással kapta meg utóbb özvegyi nyugdíját.
A fsz.u. 650 emberközül kevésnek jutott eszébe, hogy érdeklődjék megmentője sorsa után."
fejeződik be az újságcikk.

00.o. Olyan mélységei voltak a Kudar László által tudomásomra hozott dolgoknak, hogy a veszedelemre nem is gondoltam. Egyetértettünk abban, hogy kötelességünk megakadályozni a nyilasok gonosz szándékát. -Ezredes Ur! Én arra gondoltam, hogy a nyilas listákat eljuttatja hozzám

Rosner Margit által, és én értesíteni fogom az azon szereplő személyeket. Nekünk nem szabad találkozunk, hogy a Gyanú árnyéka se érjen bennünket. Pár nap múlva felkerestem Margitot, aki akkor már Vajna Gábor b.m. titkárnője volt. Az előszobában két só.tartózkodott gépfegyverrel. Mi beszélgetni kezdtünk, közben a retikülömbe rejtette a listát. Ugyanakkor Ferenczy László cső.ezds. kihallgá ásra várakouott. Ekkor érkezett gróf Festetich Sándor,

201.o. akit Vajna azonnal fogadott. Ferenczi méltatlankodva monda Margitnak.- Persze, a grófot előengedi be, no várjon, ezért még megfizet - mondta tréfásan. Erre Margit azt válaszolta:

-Legfeljebb engem is az "utolsó vagonban" visz el. A cső-ök hahotázni kezdtek. Hazamentem. Otthon elolvastam a listán szereplő neveket. Ötven név volt felsorolva. Elrendeztem utcák szerint, és elindultam. Nem tördődtem esővél, viharos széllel. Ruhám csuronvizes lett. Így jártam egyik helyről a másikra. Éjjel 12 órára minegyiket értesítettem. Pár nap múlva ismét megkaptam a listát. Ezen az összes szd. ké v. és nevesebb prátember volt. Először Szakasits Antalt kerestem fel, aki vállalta a párt értesítését. A harmadik listával, este 10 órakor még a Jókai utcában jártam. A keresett egyén csillagos házban lakott. Becsengettem. Halvány fény gyulladt ki a kapualjban és egy női hang kérdezte: - Ki az, mit akar?-Nyisson ajtót!

Nem bocsáthatom be, míg meg nem mondja, kit keres.- Üzenetet hoztam a tisztí főorvos urnak az édeanyja súlyos betegm azonnal velem kell jönnie.-Ha rról van szó, tessék csak felmenni. Csillagos házban csak keresztények - akik itt maradtak a lakásban - jáhattak szabadon. Így vittem magammal Dr.Csordás Elemért, aki pár napig nálunk tartózkodott, míg más helyet nem

202.o. talált. Ekkor értesítettem Morvay Endre alpolgármestert is, aki szintén napokig nálunk tartózkodott. Tőlünk Dr.Fabinyi Rudolf prf. hűvösvölgyi villájába ment. Fabinyi a lipótmezei elmeógyógyintézet főrovosa volt, nekünk rokanunk. Kérésünkre szívesen látta.pár napig Morvay Hűvös István Széher úti villában ...Villamos Múvek ig-ja...Várnai Zseni költő...

204.o. Ambrózy Gyula kabinetirodai főnök, aki feleségével együtt szintén hozzánk jött...átszűktettem őket a közeli Üllői út 21.sz. alatt lakó H rthy Jenőékhez.

M orvay a Széher úti kórházba ment, ahol a fesz^őig tartózkodott... Payr Hugó képv... Sajnos a katasztrófa ekkor kezdődött. Pyr megkérte egyik jobboldali barátját, szóljon Kovarcz Emil nyilas képviselőnek, vegyék le a nevét a listáról.

Kovarcz felhívta Ládai belügyi államtitkárt, és egymástól kérdezték, honnan tudhatják, hogy ilyen listák vannak. A gyanú azonnal Kudarra terelődött. Egy listát másnak adtak át, aki az azon szereplőket mind elfogta. Kudar csak egyet-kettőt, akiket nem tudtam értesíteni. Kudart azután detektívek figyelték. Ezt azonnal észrevette. Feleségét és két gyermekét biztos helyre vitte.

Megállapodtunk abban, hogy egyik vasárnap délelőtt 11 órakor eljön hozzánk, és az általam megbeszélt helyre, a Lőrinc pap téren lévő jezsuitákhoz megy, ahol papi ruhába öltözik. Vasár-

205.o. nap egész nap vártam. Nem jött. Hétfőn felkerestem Rosner Margitot, aki osasúgta, szerdán délelőtt fog Kudar felkeresni. Ez a terv is megilusult, mivel kedden elfogták és a Margit körüti fogházba vitték.

Budapest ostroma után Dömötör Kálmántól értesültem a tragédia körülményeiről. Őt is elfogták. Egy cellában voltak. Mindennap megkínózták őket azért, hogy mondják meg, ki volt a tettes-társuk. Megfogadták, bármi fog történni, nevüket nem mondják meg, rajtuk ez úgysem segít.

Egyik nap - mondta Dömötör Kálmán - átvették őket a b.M. pincéjébe, Kudart szörnyű kínzások után agyonlőtték, és Sopronkőhidára akarták szállítani. Megbőbbsenve látta a vonaton Rosner Margitot a többi fogoly között. A vonatról indulás előtt őt leárgatták, és visszaviték a belügyi pincébe. Ha megnevezi tettestársait, szabadon engedik. Napokig tartott a vallatása. Nem beszélt. Aztán nem tudja, mi történhetett, elmaradtak a vallatások, a verés, de a börtönőr sem jött. A Vár ostroma után kiéhezve, félholtan találtak rá.

Amikor elmondta, hogy Kudar Lászlót agyonlőtték, őszintén megsirattam. Mindig úgy gondolok rá, mint a bátorság, az önzetlen segítőkészség és önfeláldozás mártírjára. Ugyanilyen fájdalmasan érintett Rosner Margit tragikus sorsa is.

Kudar Lajos csendőr ezredes
(Vinga, 1895.XI.19 - Budapest, 1945.II.11.)

Kudar Lajos ezredes, az ellenállás mártírja emlékét kívánja ápolni az a bizottság, amely 1992. I.3-án alakult meg a Magyar Ellenállási Szövetség Zoltán u. 16.szám alatti székházában. A meghívottak egyöntetűen azt állapították meg, hogy - sajnálatosan - rosszul sáfárkodunk nemzeti értékeinkkel. Olyan emberekre, olyan tetteikre borult feledés az elmúlt 40 esztendőben, akiknek ott a helye a magyar Históriaiban. Közöttük van Kudar Lajos is.

Az ő sorsa különösen fájó. Szolgált egy rendszert, amelyik tragédiába torkolt. Az egykori szövetségesek, a németek gyilkolták meg. De nem fogadták, nem ismerték el a kommunisták sem. Csendőr tiszti múltja miatt nem kapott megbocsájtást.

Ki volt ez az ember, az a hazafi, akinek életét - mint széthullott mozaik darabjait - csak most kezdik összeszedni, feltárni, a kutató történészek? Írott források alig vannak reá. A család dokumentumai elégték a budai ostrom során. A történeti irodalom is meglehetősen mostohán bánt vele. Élete, halála megannyi rejtély, amit csak most kezdünk feltárni!

Kudar Lajos egy Riga-ból származó gyógyszerész fia volt. Az Arad és Temesvár között fekvő, ma Romániához tartozó Vinga községben született. Apja az 1. világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogezredhez vonult be, s szinte gyermekfővel került bele a háború poklába. Valószínűleg tartalékos tiszti kiképzést kapott. Az orosz és a román frontokon harcolt, ahol nagy bátorságról és hősiességről tett tanúságot. Több hadi kitüntetést érdemelt ki, köztük az 1. és 2. osztályú ezüst vitézségi érmet. Ezek alapján 1928-ban vitézzé avatták.

Az összeomlás és a forradalmak után, a rendteremtés szándékával a Nemzeti Hadseregben szolgált. 1919 júniusában a Prónay század tagja. A honvédségtől került át aztán a csendőrség állományába.

A beosztások és szolgálati helyek egész sorát járta végig. Szegeden, Nagykátán kap beosztást, majd a BM-hez vezénylik. A ranglistán gyorsan halad előre.

Már 1939-ben őrnagy, majd alezredes. Mint az egyik legkiválóbb, legjobban képzett csendőrtiszt az ezredesi rendfokozatot is elnyeri.

Keresztes - Fischer belügyminiszter korán felfigyelt személyére, s felelős beosztásokba teszi. 1941-ben a Központi nyomozó parancsnokság elő-állítási osztályának vezetője, majd a nyomozó osztály törzsalosztályának parancsnoka lesz. 1942. VII.10-én a Központi nyomozó parancsnokság állományából a BM-hez vezénylik, szolgálattételre.

Ekkor már formálódott az a magas szintű állambiztonsági szervezet, amelynek feladata az volt, hogy "a belső frontot az elkövetkező évek súlyos megpróbáltatásaiban biztosítsa". A Legfelsőbb Honvédelmi Tanács instrukciói nyomán 1942.IX.4-én a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter közös rendeletével létrejött az Államvédelmi Központ (ÁVK) nevű szervezet. Feladata az állambiztonsági munka legfelsőbb szintű irányítása, koordinálása volt. Hatásköre kiterjedt a csendőrség, a rendőrség és a katonai hírszerzés és elhárítás (V.VKF/2) állományára az ott folyó ügyekre. Az ÁVK nem operatív, hanem felső szintű irányító szervezet volt. Az ÁVK vezetője Ujszászi István tábornok, helyettese Kudar Lajos lett. Ujszászyt a németek 1944.III.19-e után letartóztatták, elhurcolták. Helyére Kuthy László ezredes lépett, bár az ÁVK tényleges munkáját Kudar Lajos irányította.

Az ÁVK igyekezett megteremteni annak a Horthy, Kállay Miklós, Keresztes-Fischer - féle politikának a belső feltételeit, amely Hitler ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, kapcsolatot tervezett a szövetséges hatalmak felé, s megteremteni igyekezett - ha annak eljön a ideje - egy különbéke feltételeit. Ennek érdekében biztosítani kellett az ország békéjét, belső rendjét. Nyugalmát mindengéle szélsőséges - legyen az baloldali, vagy jobboldali - törekvések ellen.

Ez a politika - fő tendenciáiban - náciellenes, Hitler ellenes, szövetséges barát politika volt. Nem véletlen, hogy valamennyi itt említett vezető személy - Horthy, Kállay Miklós, Keresztes-Fischer, Ujszászy, Kuthy, Kudar - a németek foglya, illetve áldozata lett.

A Gestapo őrizetbe vette, s két hónapon át fogságban tartotta a BM IX (= szociális) osztálya vezetőjét, idős dr. Antall József miniszteri tanácsost is. Ő volt az ide menekült lengyel katonai és polgári személyek patrónusa. A németek legfőbb vádja az volt ellene, hogy lehetővé tette sok ezer lengyel tiszt és katona Ny-ra történő szökését.

Antall dr. a lengyel ellenállást segítő munkája során bizvást támaszkodhatott az ÁVK Hitler - ellenes érzelmű tisztjeire. Könyvében így ír erről: A németek letartóztatták az Államvédelmi Központ vezetőjét és ennek helyettesét, valamint a magyar vezérkar kémelhárító osztályának parancsnokát. Ezek ellen az volt a vád, hogy a magyarországi lengyel ellenállási mozgalom futárait hamis magyar katonai okmányokkal látták el. " Itt Ujszászyról, Kudarról, Kádár Gyula ezredesről van szó.

1944. szeptemberére az ország válaszut elé érkezett. Az ifj. Horthy vezette un. "Kiugrasi Iroda", s a mögöttük álló "Magyar Függetlenségi Mozgalom" nevű szervezet (- ennek Kudar is vezető személyisége volt -) a haza megmentése érdekében elérkezettnek látta az időt a németekkel való szakításra, a fegyverszünet megkötésére. Ennek érdekében széleskörű politikai, katonai, diplomáciai intézkedések születtek. Számos szakágazat - így az ÁVK is - konkrét feladatokat kapott. E célból keresték a kapcsolatot a szövetséges hatalmakkal, illetve az általuk tárgyaló félként megjelölt Szovjetunióval.

Kudar Lajos és közvetlen munkatársai, illetve segédtisztjei, Nyerges Pál és Korondi Béla századosok készítették elő az 1944. szeptember 22-én utnak indított két delegációt, amelyek a fegyverszüneti feltételeket voltak hivatva kipuhatolni. A Náday István vezérezredes vezette küldöttség Olaszországba repült, míg a báró Atzél Ede féle misszió a fornt vomalon át jutott el Moszkvába. Amikor pedig lehetőség nyílt arra, hogy a Szlovákiában harcoló szovjet partizánok útján - repülővel - hivatalos delegációt küldjünk a fegyverszünet megtárgyalására, Kudar ezredes dr. Török ügyvéd álnéven, inkognitóban, gróf Zichy Ladomér kíséretében, személyesen utazott Zólyomba, hogy ott ellenőrizze a biztonsági feltételeket, s előkészítse Horthy megbízottai -nak moszkvai útját. Ez a delegáció, a Faraghó Gábor altábornagy vezette küldöttség, kötötte meg 1944. október 11-én az un. ideiglenes fegyverszüneti egyezményt. Ez fontos, történelmi jelentőségű tett volt.

Ezeket a béketörekvéseket keresztelte az október 15-ei nyilas puccs, a Szálasi féle fasiszta hatalom átvétel. Ezt követően a németek nagy erővel nyomoztak a békemissziók és a Horthy - féle kiugrás körülményeinek feltárására, a "vétkesek" elfogására. Kudar továbbra is a helyén maradt, mert adott beosztásában rendkívül sokat tehetett. Segítette az ellenállást, a politikai üldözötteket. Több esetben eljutatta az ellenállási mozgalomhoz, illetve a demokratikus pártokhoz, a Magyar Front vezetőihez, azon személyek névsorát

akiket a nyomozó szervek le akartak tartóztatni. Így sokszáz ember életét mentette meg.

Kapcsolatot teremtett a Magyar Frontba tömörült 5 politikai párttal, illetve azok vezetőivel, több szakszervezettel (pl. a MÉMOSZ-al), a zsidótanácsot, ifjúsági csoportokat, németellenes személyekkel. Találkozott Kovács Pállal az amerikai hadsereg főhadnagyával, aki Budapesten létrehozta a "Dallam" fedőnevű illegális csoportot. Ezuton fontos információk jutottak el a szövetségeseihez.

A Gestapo, az SD és a magyar nyomozó szervek ekkor már figyelték Kudar és munkatársai tevékenységét. Lebukásukat mégis egy ostoba véletlen indította el: az egyik személy, akit értesítettek a várható letartóztatásokról, a nyilasokhoz fordult, mentesítését kérve. Azokat a dolgokat visszafelé pörgetve, eljutottak az ÁVK ellenállóihoz.

1944. december 4-én elfogták Nyerges és Korondi századosokat, másnap pedig Kudar ezredest. Vallatások, fárasztó kihallgatások sora következett. Megjárták a Fő utcai Gestapó börtönt, ahonnan fogolytársaival együtt a Markó utcába vitték őket; - itt szökött meg Korondi Béla. A következő stáció az Országház alagsora volt, ahonnan 1945. I.11-én a BM várbeli épületének pincéjébe, az ún. "pokolpincébe" került a 178 fogoly. Ez akkor a Gestapó börtön volt. Itt embertelen szenvedések vártak rájuk. A sors különös finitora, hogy pincebörtönük felett, az Országház u. 32-ben a III. emeleten voltak az ÁVK hivatali helyiségei is.

A BM pincébe kerültek a dec. 5-én felszámolt "Dallam" csoport emberei is. Elfogták Kovács főhadnagyot is. Ma már bizonyítható, hogy az időbeli egybeesés ellenére semmi oksági összefüggés nincs Kudarék és "Dallam" szervezet lebukása között.

A "pokolpince" börtönközösségének megszervezésében, az élet elemi feltételeinek biztosításában kimagasló érdemei voltak Kudar Lajos ezredestnek. Afféle fogolybizalmiként ő tárgyalt a németekkel, s azok láthatóan respektálták rangját, személyét. Megszervezte a szükös élelem igazságos porciózását, a WV használatát, a férőhelyek elosztását. A nemzeti vagy társadalmi fogoly csoportok élére megbízottakat tett, a káosz és fejtelenség helyére igyekezett rendet teremteni. Ez sokszor a túlélés elemi feltétele volt számukra. Ezen munkában helyettesítette a rabok által ugyanúgy tiszt-

Kudarékkal a Gestapó részéről bizonyos Neugebauer főhadnagy foglalkozott. Ő hallgatta ki Kudart, Nyergest és Korondit is. Rendesen bánt velük, hiszen pár héttel előbb még kollégák voltak. A németeket főleg a kiugrás és a Horthy proklamáció körülményei érdekelték.

Február elejére a foglyok létszáma felére csökkent. Voltak akiket elengedtek. A BM udvarán ugyanakkor szinte naponta voltak kivégzések. 1945. január 16-án 16 embert lőttek agyon. A betegeket is sorra likvidálták. Február 5-én agyonlőtték a Jánosi fivéreket. Másnap a két ismert sportvezető, Kertész Géza és Tóth-Potya István halt mártírhalált. Buda felszabadulása előtt a német körözés napján, február 11-én agyonlőtték azt a 26 zsidó munkaszolgálatost akik ott kisegítő munkát végezve tanui voltak gázkamráiknak. Kiszólitották börtönükből Kovács Pál főhadnagyot és Kudar ezredest és ügyükben nem volt sem tárgyalás, sem ítélet. Távozásuk előtt az első emeleti szobák egyikében agyonlőtték őket. Ez a tett minden jogot nélkülöző közönséges nyilkosság volt.

Igy halt hősi halált a magyar ellenállás ezen két kiemelkedő személyisége. Az ostrom után a halottakat a környékbeli lakosok szedték össze, temették el. Ők is jeltelen sirba kerültek, a család soha nem múló bánatára.

Kudar Lajos élete szép példát ad a hűségre, a hazaszeretetre, a katonai kötelesség teljesítésére, és áldozatvállalásra. Ezt kívánta méltányolni a Magyar Köztársaság, amikor 1947-ben az ellenállásban kifejtett tevékenységéért - posztumusz - a Szabadság Rend ezüst, egyben a legmagasabb, fokozatával tüntette ki.

De a "fordulat éve" után mindez semmivé lett. Azt rótták fel neki, hogy az erőszakszervezetek keményen felléptek a kommunista szervezkedések ellen is. Így a Kudar családra nehéz napok jöttek. Özvegye nyugdíját megvonták, vagyonukat elvették. Tas községbe kellett távozniuk. A gyermekek árveházból jártak iskolába.

Az ellenállási mozgalom történetének kutatása is sokáig elfeledkezett róla. Elsőként az 1987-ben megjelentetett kislexikon méltatta nevét, tetteit.

Emberi kvalitásai, az újkori magyar történelemben játszott kiemelkedő szerepe révén kívánatos lenne, hogy a közfigyelem, a sajtó, a tudományos kutatás újra foglalkozzon vele. Hogy emlékét óvjuk és megőrizzük. Iránta és családja iránti, már soha nem pótolható megkésett elismerésként.

Ezt a célt kívánja szolgálni a most létrejött Kudar Lajos emlékbizottság is.

Budapest, 1992. január 10.

Gazsi József

Gazsi József

Budapest

Kapás u. 48. V/1.

1027

Tel: 201-0630